

Rolnik strażnikiem ochrony przyrody

*...Czyli program rolnośrodowiskowy
na terenie powiatu chojnickiego*

2 0 0 8

ROLNIK STRAŻNIKIEM OCHRONY PRZYRODY

...CZYLI PROGRAM ROLNOŚRODOWISKOWY NA TERENIE POWIATU CHOJNICKIEGO

Wydawca:

Fundacja Lokalna Grupa Działania „Sandry Brdy”

ul. 31 Stycznia 56a; 89 - 600 Chojnice

Wszechnica Chojnicka

ul. Wysoka 3; 89 - 600 Chojnice

tel. 052 39 77 964, tel. 052 397 21 29, fax 052 397 35 59

www.sandrybrdy.pl

biuro@sandrybrdy.pl

Autorzy poradnika:

mgr inż. Grażyna Wera – Malatyńska

dr inż. Jan Klepin

mgr inż. Magdalena Kochanowska

mgr inż. Stanisław Sumiński

Autor rysunków: Katarzyna Klepin

Edycja materiałów: Sebastian Matthes

Skład i druk: Drukarnia „STANDRUK”, Chojnice, tel. (052) 39 743 32

Wszelkie prawa zastrzeżone

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

2008

ISBN: 978-83-927337-1-3

Rolnik strażnikiem ochrony przyrody

*...Czyli program rolnośrodowiskowy
na terenie powiatu chojnickiego*

Rolnicy powiatu chojnickiego, otoczeni cudowną przyrodą, powinni w szerokim zakresie skorzystać z programu rolnośrodowiskowego. Zapewniamy, że warto, bowiem zysk jest podwójny – chroni się środowisko i otrzymuje się konkretne środki finansowe.

Jednym z działań realizowanych w ramach działalności szkoleniowo- edukacyjnej Starosty Chojnickiego i Lokalnej Grupy Działania „Sandry Brdy” jest wydanie informatora, mającego na celu popularyzację i przygotowanie licznej grupy rolników z obszaru powiatu chojnickiego do korzystania z pakietów realizowanych w ramach Programu Rolnośrodowiskowego. Poradnik taki powinien trafić do jak największej liczby gospodarstw rolnych z terenu powiatu chojnickiego.

Korzystanie ze wsparcia finansowego związanego z realizacją tych programów wymaga od zainteresowanych posiadania podstawowej wiedzy niezbędnej do określenia czy spełnia się warunki związane z realizacją poszczególnych działań programowych. Przydzielenie dofinansowania uwarunkowane jest złożeniem wymaganej dokumentacji w postaci wniosku i odpowiedniego planu. Ponadto, jak wcześniej podkreślono, od rolnika wymagane jest zachowanie określonej postawy proekologicznej, którą określa Dobra Kultura Rolna i przestrzeganie wymogów dotyczących stosowania nawozów i środków ochrony roślin.

Autorzy niniejszego informatora pragną pomóc szerokiej grupie rolników w korzystaniu z programu rolnośrodowiskowego. Jest to ważne, bo im więcej rolników aktywnie uczestniczyć będzie w programie, tym będzie to korzystniejsze zarówno dla sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych jak i pięknej przyrody naszego powiatu.

Grażyna Wera-Malatyńska

Prezes LGD” Sandry Brdy”

Stanisław Skaja

Starosta Chojnicki

Program rolnośrodowiskowy przyjazny dla ludzi i przyrody

Krajowy Program Rolnośrodowiskowy jest obowiązkowym instrumentem Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) w całości finansowanym ze środków publicznych. Jego realizacja w latach 2007 – 2013 ma się przyczynić do zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Będzie wdrażany w całym kraju, obejmie gospodarstwa rolne. Udział w tym programie jest dobrowolny. Na jego realizację przeznaczono środki finansowe w wysokości 330 mln euro. Krajowy Program rolnośrodowiskowy jest zdecydowanie najbardziej „ekologiczny” ze wszystkich działań PROW. Program składa się z 9 tzw. pakietów rolnośrodowiskowych, które dzielą się na wiele różnych wariantów i opcji. Tworzą one katalog pakietów rolnośrodowiskowych. Im bogatszy katalog, tym więcej rolników znajdzie interesujące dla siebie możliwości działań. Katalog będzie rozszerzany w kolejnych latach wdrażania Programu.

Zasadniczym celem Programu jest zachęcenie rolników do ochrony środowiska i przyrody w swoim gospodarstwie rolnym, poprzez stosowanie metod, które wykraczają poza zwykłą dobrą praktykę rolniczą.

Cele krajowego programu rolnośrodowiskowego:

1. promocja systemów produkcji rolniczej przyjaznej dla środowiska;
2. zachowanie różnorodności biologicznej siedlisk półnaturalnych;
3. zachowanie starych ras zwierząt hodowlanych i odmian roślin uprawnych;
4. podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców wsi.

Kto może zostać uczestnikiem Programu?

Udział w programie jest dobrowolny, a uczestnikami mogą być rolnicy, /osoby fizyczne, prawne lub jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej/, którzy prowadzą działalność rolniczą w swoim gospodarstwie na powierzchni co najmniej 1 hektara użytków rolnych.

Kiedy?

- Początek programu – 1 marca 2008 r.
- Termin składania wniosków zgodny z tym dla dopłat bezpośrednich – 15 marca – 15 maja
- Zmiany w wymogach do poszczególnych pakietów, a także nowe pakiety
- Zobowiązanie do udziału w programie przez 5 lat
- Płatność w przeliczeniu na 1 ha lub mb lub szt. zwierzęcia
- Minimalna powierzchnia objęta wsparciem – 0,1 ha
- Wymóg zachowania na powierzchni gospodarstwa powierzchni TUZ i elementów krajobrazu nieużytkowanych rolniczo
- Konieczność posiadania i realizowania planu rolnośrodowiskowego (+ ew. dokumentacji przyrodniczej)

Pakiety programu rolnośrodowiskowego

PAKIET 1. Rolnictwo zrównoważone

PAKIET 2. Rolnictwo ekologiczne

PAKIET 3. Ekstensywne trwałe użytki zielone

PAKIET 4. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000

PAKIET 5. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000

PAKIET 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie*

PAKIET 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie

PAKIET 8. Ochrona gleb i wód

PAKIET 9. Strefy buforowe

PAKIET 1: Rolnictwo zrównoważone

Wariant 1.1 Zrównoważony system gospodarowania

Polega na stosowaniu metod przyjaznych środowisku, umożliwiających racjonalne gospodarowanie zasobami przyrody i ograniczenie negatywnego wpływu rolnictwa na środowisko poprzez wprowadzenie integrowanej ochrony roślin oraz planu nawożenia, opartego na bilansie azotu.

Dozowanie i limitowanie środków plonotwórczych na użytkach rolnych pozwala na redukcję zanieczyszczeń pochodzących z terenów rolniczych.

Płatności za pakiet „Rolnictwo zrównoważone” – 360zł/ha/rok /do powierzchni gruntów ornych/	
Płatności za ten pakiet będą podlegać następującemu zmniejszeniu:	
Areal (ha)	Należny % rekompensaty
0-100	100
100-200	50
ponad 200	10

WYMOGI PAKIETU:

- wariantem objęte jest całe gospodarstwo rolne, a płatność rolnośrodowiskowa dotyczy tylko gruntów ornych;
- obowiązek corocznego opracowania i przestrzegania planu nawozowego opartego na bilansie azotu oraz aktualnej chemicznej analizie gleby, z określeniem zawartości P, K, Mg i potrzeb wapnowania
- Ułożenie płodozmianu z zastosowaniem co najmniej trzech gatunków roślin, każdy z innej grupy roślin z wyłączeniem roślin wieloletnich
- obowiązek koszenia lub wypasu na trwałych użytkach zielonych;
- zakaz stosowania osadów ściekowych;
- maksymalna dawka azotu (pochodzącego z nawozów naturalnych, kompostów i nawozów mineralnych) na gruntach ornych nie powinna przekraczać 150kg N/ha, a na trwałych użytkach zielonych 120 kg N/ha;

PAKIET 2: Rolnictwo ekologiczne

Polega na takim zarządzaniu gospodarstwem, które sprzyja procesom biologicznym udostępniającym z gleby składniki pokarmowe dla roślin i zapobiega nasilonemu występowaniu szkodników roślin uprawnych, a stosowane metody produkcji są przyjazne środowisku. Rolnictwo ekologiczne wiąże się z przestrzeganiem przepisów Rozporządzenia Rady 2092/91 i 1804/99 oraz ustawy o rolnictwie ekologicznym i uzyskaniem wymaganego certyfikatu, który został określony odrębnymi przepisami.

O płatności z tytułu wdrażania rolnictwa ekologicznego w ramach Programu mogą ubiegać się rolnicy, których gospodarstwa są w pierwszym roku przestawiania się na metody produkcji ekologicznej lub posiadają aktualny certyfikat gospodarstwa ekologicznego wydany przez właściwe jednostki certyfikujące.

WYMOGI PAKIETU:

- *prowadzenie produkcji rolnej, zgodnie z regułami określonymi w ustawie o rolnictwie ekologicznym i rozporządzeniach Rady (WE) nr 2092/91 i 1804/99;*
- *uprawa roślin, zgodnie z najlepszą wiedzą i kulturą rolną, przy zachowaniu należytej dbałości o stan fitosanitarny roślin i ochronę gleby; w przypadku realizacji wariantu 2.3. i 2.4. - obowiązek koszenia lub wypasu oraz usunięcia lub złożenia w stogi ściętej biomasy w terminie nie dłuższym niż 2 tygodnie (z wyjątkiem szczególnie uzasadnionych przypadków) po pokosie przeznaczenie plonu na produkcję pasz ekologicznych, do bezpośredniego skarmiania, przekazanie do innych gospodarstw lub inne wykorzystanie np. kompostowanie w przypadku realizacji wariantów 2.9, 2.10, 2.11, 2.12 materiał szkółkarski musi spełniać określone wymagania[1]; w przypadku realizacji wariantów 2.9, 2.10, 2.11, 2.12 - obowiązek corocznego wykonywania na plantacji zabiegów uprawowych i pielęgnacyjnych; uzyskiwany plon powinien być przeznaczony na bezpośrednie spożycie, do przetwórstwa lub na paszę.*

Płatności za pakiet: „Rolnictwo ekologiczne”

Uprawy rolnicze (w okresie przestawiania)	840 PLN/ha
Uprawy rolnicze (z certyfikatem zgodności)	790 PLN/ha
Trwałe użytki zielone (w okresie przestawiania)	330 PLN/ha
Trwałe użytki zielone (z certyfikatem zgodności)	260 PLN/ha
Uprawy warzywne (w okresie przestawiania)	1550 PLN/ha
Uprawy warzywne (z certyfikatem zgodności)	1300 PLN/ha
Uprawy zielarskie (w okresie przestawiania)	1150 PLN/ha
Uprawy zielarskie (z certyfikatem zgodności)	1050 PLN/ha
Uprawy sadownicze + jagodowe (w okresie przestawiania)	1800 PLN/ha
Uprawy sadownicze + jagodowe (z certyfikatem zgodności)	1540 PLN/ha
Pozostałe uprawy sadownicze + jagodowe (w okresie przestawiania)	800 PLN/ha
Pozostałe uprawy sadownicze + jagodowe (z certyfikatem zgodności)	650 PLN/ha

Płatność rolnośrodowiskowa jest przyznawana w wysokości:

- 1) 100 % stawki podstawowej – za powierzchnię od 1 ha do 100 ha;
- 2) 50 % stawki podstawowej – za powierzchnię od 100,01 ha do 200 ha;
- 3) 10 % stawki podstawowej – za powierzchnię powyżej 200 ha.

Pakiet 3: Utrzymanie łąk ekstensywnych

Wariant 3.1 Ekstensywna gospodarska na łąkach i pastwiskach

(Powierzchnia przyrodniczo cennych łąk i pastwisk stale się kurczy. Zaniechanie użytkowania jest główną przyczyną degradacji walorów przyrodniczych użytków zielonych na obszarach, gdzie produkcja rolnicza napotyka na bariery środowiskowe (obszary górskie, nieuregulowane doliny rzek). W innych regionach problemem staje się intensyfikacja gospodarki łąkarskiej i przechodzenie na produkcję pasz z zastosowaniem nowoczesnej technologii.

Wariant może być wdrażany na gruntach użytkowanych jako trwałe łąki lub pastwiska. Obszar objęty wariantem może być użytkowany jako łąka, pastwisko lub użytkowaniem kośno-pastwiskowym. Możliwa jest zmiana użytkowania w trakcie trwania zobowiązania rolnośrodowiskowego na jeden z powyższych sposobów.

- koszenie w terminie 1 czerwca do 30 września;
- nie więcej niż dwa pokosy w roku;
- obowiązek pozostawienia 5-10% działki rolnej nieskosizonej (inny fragment co roku) - wysokość koszenia 5 – 15 cm;
- zakaz koszenia okrężnego od zewnątrz do środka działki;
- obowiązek usunięcia lub złożenia w stogi ściętej biomasy w terminie nie dłuższym niż 2 tygodnie (z wyjątkiem uzasadnionych przypadków) po pokosie;
- maksymalna obsada zwierząt - użytkowanie kośne: 1 DJP/ha, użytkowanie kośno-pastwiskowe: do 0,3 DJP/ha, użytkowanie pastwiskowe: 0,5 - 1,0 DJP/ha);
- maksymalne obciążenie pastwiska do 10 DJP/ha (5t/ha);

- sezon pastwiskowy - od 1 maja do 15 października na obszarach poniżej 300 m n.p.m. lub od 20 maja do 1 października na obszarach powyżej 300m n.p.m.; dopuszcza się wykaszanie niedojadów wyłącznie w okresie sierpień – wrzesień; dopuszczalne jest wypasanie przez cały rok koników polskich i koni huculskich; termin rozpoczęcia wypasu na terenach zalewowych nie wcześniej niż dwa tygodnie po ustąpieniu wód.
- zakaz stosowania środków ochrony roślin z wyjątkiem selektywnego i miejscowego niszczenia uciążliwych chwastów z zastosowaniem odpowiedniego sprzętu (np. mazaczy herbicydowych), po uzgodnieniu z doradcą rolnośrodowiskowym;
- zakaz stosowania ścieków i osadów ściekowych;
- zakaz budowania nowych systemów melioracyjnych (z wyjątkiem urządzeń mających na celu podwyższenie poziomu wód) i rozbudowy istniejących systemów melioracyjnych będących w zasięgu kompetencyjnym beneficjenta; nie dotyczy bieżącej konserwacji;
- zakaz przeorywania, wałowania, stosowania podsiewu;
- dopuszcza się wapnowanie i ograniczone nawożenie azotem (do 60 kg/ha/rok), z wyłączeniem obszarów nawożonych przez namuły rzeczne.

Płatności za pakiet		
3. Ekstensywne trwałe użytki zielone	Wariant 3.1. Ekstensywna gospodarka na łąkach i pastwiskach	500 zł/ha

Pakiet 4. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000

Pakiet 5. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000

Na obszarze objętym pakietami zakazuje się:

- *przeorywania;*
- *wałowania;*
- *stosowania ścieków i osadów ściekowych;*
- *stosowania podsiewu;*
- *włókowania w okresie od 1 kwietnia do 1 września;*
- *stosowania środków ochrony roślin z wyjątkiem selektywnego i miejscowego niszczenia uciążliwych chwastów z zastosowaniem odpowiedniego sprzętu (np. mazaczy herbicydowych), po uzgodnieniu z doradcą rolnośrodowiskowym;*
- *budowania nowych systemów melioracyjnych (z wyjątkiem urządzeń mających na celu podwyższenie poziomu wód) i rozbudowy istniejących systemów melioracyjnych będących w zasięgu kompetencyjnym beneficjenta, nie dotyczy bieżącej konserwacji.*

Wariant 4.1. i 5.1. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków

Warianty obejmują tereny zasiedlone przez gatunki ptaków, zaliczane do gatunków rzadkich lub zmniejszających swoją liczebność tj.: derkacz, rycyk, wodniczka, dubelt, kulik wielki, błotniak łąkowy, biegus zmienny, krwawodziób, czajka, kszyc.

Większość w/w gatunków preferuje niezbyt intensywnie użytkowane łąki i pastwiska, okresowo zalewane, z wydzielonymi

fragmentami nieużytku z wyższymi trawami i zadrzewieniami. Idealnie na te siedliska nadają się użytki zielone w dolinach rzek: Brdy, Zbrzycy, Chociny, Niechwaszczy, Młosiny, Kłonecznicy.

Lista wskaźnikowych gatunków roślin mogących wystąpić na naszym terenie

Na naszym terenie jako lęgowe stwierdzono:

DERKACZ, CZAJKA i KSZYK

Na przelotach stwierdzono:

KULIKA WIELKIEGO i KRWAWODZIOBA

Obecność niepotwierdzona:

BŁOTNIAKA ŁĄKOWEGO

Wariant 4.2. i 5.2. Mechowiska

Mechowiska, czyli niskoturzycowe, bogate w mszaki zbiorowiska łąk bagiennych (łąki turzycowo-mszyste, młaki niskoturzycowe), które występują na torfowiskach zasilanych wodami gruntowymi. Zgodnie z klasyfikacją Natura 2000 to: torfowiska przejściowe, trzęsawiska grskie i niżowe, torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk, mechowisk oraz torfowiska nakredowe.

Dobrze zachowane mechowiska skupiają wiele rzadkich gatunków roślin oraz są miejscem bytowania specyficznej ornitofauny, w tym wodniczki (*Acrocephalus paludicola*). >>

WYMAGANIA PAKIETÓW:

- pokos w terminie od dnia 15 lipca do 30 września;
- obowiązek pozostawienia 50% powierzchni nieskosiwanej co roku, przy czym powinien to być inny fragment co roku; dopuszczenie koszenia całej powierzchni raz na 2 lata;
- wysokość koszenia 5-15 cm;
- technika koszenia: w sposób nieniszczący struktury roślinności i gleby,
- obowiązek usunięcia lub złożenia w stogi ściętej biomasy w terminie nie dłuższym niż 2 tygodnie po pokosie;
- zakaz wypasu.

Lista wskaźnikowych gatunków roślin mogących wystąpić na naszym terenie

turzyca gwiazdkowata *Carex echinata*, turzyca żółta *Carex flava*, turzyca prosowata *Carex panicea*. kukułka (wszystkie czerwono kwitnące gatunki) *Dactylorhiza* spp. – ochrona gatunkowa, ścisła. sierpowiec spp. *Drepanocladus* spp., kruszczyk błotny *Epipactis palustris* – ochrona gatunkowa, ścisła, wełnianka wąskolistna *Eriophorum angustifolium*, wełnianka szerokolistna *Eriophorum latifolium*. sit cienki *Juncus filiformis*, sit tępokwiatowy *Juncus subnodulosus*, lipiennik *Loeseliparis loeselii* – ochrona gatunkowa, ścisła. bobrek trójlistkowy *Menyanthes trifoliata* – ochrona gatunkowa, częściowa, dziewięciornik błotny *Parnassia palustris*, gnidosz błotny *Pedicularis palustris* – ochrona gatunkowa, ścisła, skalnica torfowiskowa *Saxifraga hirculus* – ochrona gatunkowa, ścisła. torfowiec obły *Sphagnum teres* – ochrona gatunkowa, ścisła. gwiazdnica błotna *Stellaria palustris*, świbka błotna *Triglochin palustre*, kozłek całolistny *Valeriana simplicifolia*

Wariant 4.3. i 5.3. Szuwary wielkoturzycowe

Szuwary wielkoturzycowe zajmują siedliska bagienne i mokre. Najczęściej porastają obszary zasilane żyznymi wodami rzecznyymi, zarówno na glebach mineralnych (łęgi rozlewiskowe), jak i organicznych (bielawy zalewne). Mogą także rozwijać się w płytkich wodach stojących (łęgi zastoiskowe) lub płynących. Szuwary wielkoturzycowe mają stosunkowo ubogi skład gatunkowy, jednak pełnią ważną rolę w kształtowaniu się walorów faunistycznych. Są siedliskiem lęgowym ptaków wodno-błotnych, w tym wodniczki, miejscem żerowania dużych ssaków roślinożernych oraz stwarzają dogodne warunki dla tarliska ryb. Spełniają również ważną rolę w retencjonowaniu wód zalewowych oraz w naturalnej filtracji i oczyszczaniu wód powierzchniowych. Funkcje te, zwłaszcza ornitologiczna, są szczególnie istotne w przypadku rozległych turzycowisk. Są stosunkowo powszechne na obszarze całego kraju, zwłaszcza dolinach rzek. Szuwary wielkoturzycowe były tradycyjnie koszone raz na kilka lat z przeznaczeniem na ściółkę dla bydła, rzadziej na siano. Siedliska te były również użytkowane pastwiskowo. Zbiorowska wielkoturzycowe zagrożone są głównie z powodu ich osuszania. W przypadku klasyfikowania do tego wariantu wystarczy udokumentowane występowanie jednego gatunku z listy, szczególnie istotny jest szuwar związany z występowaniem kłoci wiechowatej.

WYMAGANIA PAKIETÓW:

- pokos w terminie od dnia 15 lipca do 30 września;
- obowiązek pozostawienia 20% powierzchni co roku; przy czym powinien to być inny fragment co roku;
- dopuszczenie koszenia całej powierzchni raz na 5 lat;
- wysokość koszenia 5-15 cm;
- technika koszenia: w sposób nieniszczący struktury roślinności i gleby;
- obowiązek usunięcia lub złożenia w stogi ściętej biomasy w terminie nie dłuższym niż 2 tygodnie po pokosie;
- dopuszcza się wypas z maksymalną obsadą zwierząt 0,2 DJP/ha;
- na terenach zalewowych rozpoczęcie wypasu nie wcześniej niż dwa tygodnie po ustąpieniu wód.

Lista wskaźnikowych gatunków roślin mogących wystąpić na naszym terenie

turzyca błotna *Carex acutiformis*, turzyca tunikowa *Carex appropinquata*, turzyca dwustronna *Carex disticha*, turzyca sztywna *Carex elata*, turzyca zastrzona *Carex gracilis*, turzyca prosowata *Carex paniculata*, turzyca dzióbkwata *Carex rostrata*, turzyca pęcherzykowata *Carex vesicaria*, turzyca lisia *Carex vulpina*, kłoc wiechowata *Cladium mariscus* – ochrona gatunkowa, ścisła

Wariant 4.4. i 5.4. Łąki trzęślicowe i selernicowe

Łąki trzęślicowe i selernicowe to jedne z najcenniejszych półnaturalnych zbiorowisk roślinnych Polski. Charakteryzuje je duża różnorodność gatunkowa i zmienność regionalna.

Niestety na terenie kraju zachowały się w niewielkich fragmentach, łąki selernicowe spotykamy tylko w dolinach rzecznych. Łąki trzęślicowe występują przeważnie na siedliskach zasilanych wodami gruntowymi - na grądach podmokłych (podłoże gliniaste) lub nieznacznie odwodnionych torfowiskach (bielawy podtopione, łąki pobagienne właściwe). Stanowią siedlisko rzadkich i chronionych gatunków roślin i motyli.

Zagrożeniem dla omawianego typu łąk jest przede wszystkim intensyfikacja gospodarowania (w tym prowadzenie wypasu), prowadząca do wykształcenia cenniejszych gospodarczo, ale znacznie uboższych przyrodniczo łąk. Całkowite zaprzestanie użytkowania również prowadzi do zubożenia gatunkowego.

Do zagrożeń należą także pozostawianie skoszonej biomasy oraz zmiany w stosunkach wodnych (niekorzystne jest zarówno przesuszenie jak i nadmierne).

WYMAGANIA PAKIETÓW:

- pokos w terminie od 15 września do 30 października;
- obowiązek pozostawienie 50% powierzchni co roku, przy czym powinien to być inny fragment co roku; dopuszczenie koszenia całej powierzchni raz na 2 lata;
- wysokość koszenia 5-15 cm;
- technika koszenia: w sposób nieniszczący struktury roślinności i gleby,
- obowiązek usunięcia lub złożenia w stogi ściętej biomasy w terminie nie dłuższym niż 2 tygodnie po pokosie;
- zakaz wypasu.

Lista wskaźnikowych gatunków roślin mogących wystąpić na naszym terenie

turzyca prosowata *Carex panicea*, kukulka (wszystkie czerwono kwitnące gatunki) *Dactylorhiza spp* – ochrona gatunkowa, ścisła; goździk pyszny *Dianthus superbus* – ochrona gatunkowa, ścisła kruszczyk błotny *Epipactis palustris* – ochrona gatunkowa, ścisła, kosaciec syberyjski *Iris sibirica* – ochrona gatunkowa, ścisła, okrzyń łąkowy *Laserpitium prutenicum*, len przeczyszczający *Linum catharticum*, nasięźrał pospolity *Ophioglossum vulgatum* – ochrona gatunkowa, ścisła, storczyk błotny *Orchis palustris* – ochrona gatunkowa, ścisła, krwiciąg lekarski *Sanquisorba officinalis*, tarczycza oszczepowata *Scutellaria hastifolia*, olszewnik kminkolistny *Selinum cervifolia*, czarcikęs łąkowy *Succisa pratensis*.

Wariant 4.5. i 5.5. Murawy ciepłolubne

Murawy ciepłolubne występują na terenach wyżynnych i na nasłonecznionych stokach dużych dolin rzecznych oraz otwartych, piaszczystych wyniesieniach na nizinach. Na glebach od piaszczystych i żwirowych do gleb zawierających wapń. Płaty tych zbiorowisk są zazwyczaj niewielkie i cechuje je znaczne rozproszenie. Murawy ciepłolubne (kserotermiczne) oraz bogate murawy napiaskowe należą do najbogatszych w gatunki fitocenozy Polski. Szereg występujących w nich roślin to gatunki zaliczane do rzadkich i zagrożonych w skali kraju, jak również gatunki z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej. Murawy ciepłolubne stanowią siedlisko dla wielu gatunków bezkręgowców, w tym gatunków chronionych. Do niekorzystnych zmian w tych zbiorowiskach prowadzi zarówno zaprzestanie użytkowania jak również jego intensyfikacja, czyli nawożenie oraz nadmierny wypas powodujący mechaniczne niszczenie okrywy roślinnej. Ze względu na szybkie zanikanie tych zbiorowisk i związanych

z nimi gatunków flory i fauny konieczna jest ich pilna czynna ochrona poprzez promocję ekstensywnego użytkowania.

WYMAGANIA PAKIETÓW:

- wypas przy obsadzie zwierząt od 0,4 do 0,6 DJP/ha, przy maksymalnym obciążeniu pastwiska do 2,5t/ha (5 DJP/ha);
- sezon pastwiskowy - od 1 maja do 15 października na obszarach poniżej 300 m n.p.m. lub od 20 maja do 1 października na obszarach powyżej 300 m n.p.m.;
- dopuszcza się koszenie raz w roku w terminie od 15 lipca do 30 września pod warunkiem pozostawienia 15-20% powierzchni działki rolnej nieskosiwanej w ciągu całego roku, przy czym powinien to być inny fragment co roku;
- koszenia do wysokości 10 cm oraz w sposób nieniszczący struktury roślinności i gleby;
- usunięcia lub złożenia w stogi ściętej biomasy w terminie nie dłuższym niż 2 tygodnie po pokosie.

Lista wskaźnikowych gatunków roślin mogących wystąpić na naszym terenie

milek wiosenny *Adonis vernalis* – ochrona gatunkowa, ścisła, dąbrówka kosmata *Ajuga genevensis* smagliczka pagórkowa *Alyssum montanum*, naradka północna *Androsace septentrionalis*, pajęcznica liliowata *Anthericum liliago* – ochrona gatunkowa, ścisła, marzanka pagórkowa *Asperula cynanchica*, marzanka barwierska *Asperula tinctoria*, kłosownica pierzasta *Brachypodium pinnatum*, ostrożeń krótkołodygowy *Cirsium asaule*, pępawa różyczkolistna *Crepis praemorsa*, goździk kartuzek *Dianthus carthusianorum*, goryczka krzyżowa *Gentiana cruciata* – ochrona gatunkowa, ścisła, kocanki piaskowe *Helichrysum arenarium* – ochrona gatunkowa, częściowa, rojnik pospolity *Jovibarba sobolifera* – ochrona gatunkowa, ścisła, strzęplica sina *Koeleria glauca*, strzęplica nadobna *Koeleria macrantha*, pszeniec różowy *Melampyrum arvense*, sparceta piaskowa *Onobrychis arena*, sparceta siewna *Onobrychis viciifolia*, wilżyna ciernista *Ononis spinosa* – ochrona gatunkowa, częściowa, śniedek - wszystkie gatunki *Ornithogalum spp.* – ochrona gatunkowa, ścisła, ostrołódka kosmata *Oxytropis pilosa* – ochrona gatunkowa, ścisła, tymotka *Boehmeria* *Phleum phleoides* pięciornik piaskowy *Potentilla arena*, pięciornik wiosenny *Potentilla neummanniana* sasanka - wszystkie gatunki *Pulsatilla spp.* – ochrona gatunkowa, ścisła, skalnica trójpalczasta *Saxifraga tridactylites*, driakiew - wszystkie gatunki *Scabiosa spp.*, wężymord stepowy *Scorzonera purpurea* – ochrona gatunkowa, ścisła, rozchodnik ościsty *Sedum reflexum*, lepnica drobnokwiatowa *Silene borystenica*, lepnica wąskopłatkowa *Silene nutans*, czyściec kosmaty *Stachys germanica*, czyściec prosty *Stachys recta*, ostnica - wszystkie gatunki *Stipa spp.* – ochrona gatunkowa, ścisła, dziewanna fioletowa *Verbascum phoeniceum*, przetacznik ząbkowany *Veronica austriaca*, przetacznik kłosowy *Veronica spicata*.

Wariant 4.6. i 5.6 Półnaturalne łąki wilgotne

Półnaturalne łąki wilgotne obejmują różnego rodzaju siedliska podmokłe występujące na tarasach zalewowych rzek, na podmokłych grądach ale także na odwodnionych torfowiskach. Są dość częste na terenie Polski. Cechuje je stosunkowo duże bogactwo florystyczne. Ze zbiorowiskami tymi związana jest też bogata fauna, w tym wiele rzadkich gatunków ptaków wodno-błotnych. Dla wielu gatunków wilgotne łąki stanowią siedliska lęgowe. Gniazda zazwyczaj zakładane są na ziemi. Dla innych gatunków ptaków, łąki tego typu są miejscem odpoczynku i żerowania podczas wiosennych i jesiennych przelotów. Łąki te pełnią ponadto ważne funkcje fizjocenotyczne np. w ochronie gleb organicznych przed mineralizacją w stanie umiarkowanego odwodnienia oraz retencji wody powierzchniowej. Tradycyjnie użytkowane są jako łąki dwukośne (również wypasane), przeważnie nawożone, jednak użytkowanie jednokośne przy jednoczesnym braku nawożenia nie wpływa negatywnie na ich skład florystyczny. Głównym zagrożeniem jest intensyfikacja użytkowania powodująca redukcję składu gatunkowego roślin i zwierząt. Do niekorzystnych zmian w zbiorowiskach prowadzi również pozostawianie skoszonej biomasy oraz zaprzestanie użytkowania.

WYMAGANIA PAKIETÓW:

- pokos raz albo dwa razy w roku w terminie od 15 czerwca do 30 września;
- pozostawienie 5-10% działki rolnej nieskoszonej w ciągu całego roku, przy czym powinien to być inny fragment co roku;
- wysokość koszenia 5-15 cm;
- technika koszenia: w sposób nieniszczący struktury roślinności i gleby, usunięcie lub złożenie w stogi ściętej biomasy w terminie nie dłuższym niż 2 tygodnie po pokosie.
- po 20 lipca dopuszcza się drugi pokos lub kontrolowany wypas wolny lub kwaterowy przy obsadzie do 1 DJP/ha i obciążeniu pastwiska do 5 t/ha (10 DJP/ha);
- na terenach zalewowych rozpoczęcie wypasu nie wcześniej niż dwa tygodnie po ustąpieniu wód;
- graniczny termin wypasu 15 października;

Lista wskaźnikowych gatunków roślin mogących wystąpić na naszym terenie

knieć błotna *Caltha palustris*, ostrożeń warzywny *Cirsium oleraceum*, ostrożeń błotny *Cirsium palustre*, ostrożeń łąkowy *Cirsium rivulare*, pępawa błotna *Crepis paludosa*, kukulka (wszystkie czerwono kwitnące gatunki) *Dactylorhiza spp.* – ochrona gatunkowa, ścisła, bodziszek błotny *Geranium palustre*, kuklik zwisły *Geum rivale*, sit ostrokwiatowy *Juncus acutiflorus*, komonica błotna *Lotus uliginosus*, firletka poszarpana *Lychnis flos cuculi*, niezapominajka błotna *Myosotis palustris*, rdest wężownik *Polygonum bistorta*, sitowie leśne *Scirpus sylvaticus*, starzec wodny *Senecio aquaticus*, rutewka żółta *Thalictrum flavum*, kozłek lekarski *Valeriana officinalis*, przetacznik długolistny *Veronica longifolia*

Wariant 4.7. i 5.7. Półnaturalne łąki świeże

Półnaturalne łąki świeże występują na mineralnych wyniesieniach i stokach dolin rzecznych, a także w sąsiedztwie rzek na lekkich glebach madowych, czyli siedliskach klasyfikowanych w typologii łąkarskiej jako grądy właściwe i popławne oraz łęgi zgrądowiaste. Są to siedliska najkorzystniejsze do wykorzystania rolniczego, zatem porastające je łąki w większości zagospodarowano w stopniu intensywnym. Doprowadziło to do ich zubożenia gatunkowego i utraty walorów przyrodniczych. Półnaturalne łąki świeże wyróżniają się dużym bogactwem gatunkowym i znacznymi walorami krajobrazowymi. Półnaturalne łąki świeże użytkowane są zazwyczaj jako łąki dwukośne (również wypasane) i stanowią gospodarczo wartościowe użytki zielone. Intensyfikacja użytkowania (intensywny wypas, ubijanie gleby, niskie koszenie), jak również zaprzestanie użytkowania prowadzą do zubożenia florystycznego zbiorowisk. >>

WYMAGANIA PAKIETÓW:

- koszenie raz albo dwa razy w roku; pierwszy pokos w terminie od 15.06 do 30.09;
- obowiązek pozostawienia 5-10% działki rolnej nieskoszonej w ciągu roku, przy czym powinien to być inny fragment co roku;
- wysokość koszenia 5-15 cm;
- technika koszenia: w sposób nieniszczący struktury roślinności i gleby,
- obowiązek usunięcia lub złożenia w stogi ściętej biomasy w terminie nie dłuższym niż 2 tygodnie po pokosie.
- po 20 lipca dopuszcza się drugi pokos lub kontrolowany wypas; obsada zwierząt do 1 DJP/ha, przy maksymalnym obciążeniu pastwiska do 10 DJP/ha;
- graniczny termin wypasu 15 października;
- na terenach zalewowych rozpoczęcie wypasu nie wcześniej niż dwa tygodnie po ustąpieniu wód;
- dopuszczalne nawożenie azotem do 60 kg/ha/rok.

Lista wskaźnikowych gatunków roślin mogących wystąpić na naszym terenie

przywrotniki *Alchemilla* spp., przelot pospolity *Anthyllis vulneraria*, dzwonek rozpierzchły *Campanula patula*, rzeżusznik *Halleria Cardaminopsis halleri*, kminek zwyczajny *Carum carvi*, zimowit jesienny *Colchicum autumnale* – ochrona gatunkowa, ścisła, marchew zwyczajna *Daucus carota*, przytulia wiosenna *Galium verum*, bodziszek łąkowy *Geranium pratense*, gółka długoostrogowa *Gymnadenia conopsea* – ochrona gatunkowa, ścisła, świerzb-nica polna *Knautia arvensis*, groszek łąkowy *Lathyrus pratensis*, pasternak zwyczajny *Pastinaca sativa*, biedrzynek wielki *Pimpinella major*, pierwiosnka lekarska *Primula veris* – ochrona gatunkowa, częściowa, szalwia łąkowa *Salvia pratensis*, kozibród łąkowy *Tragopogon pratensis*, konieczyna drobnogłówkowa *Trifolium dubium*, konielica łąkowa *Trisetum flavescens*.

Wariant 4.8. i 5.8. Bogate gatunkowo murawy bliźniczkowe

Murawy bliźniczkowe występują na terenie całego kraju, jednak najcenniejsze, zawierające liczne gatunki chronione w tym storczyki, znajdują się głównie na terenach górskich i wyżynnych, rzadziej na stokach dolin rzecznych (siedliska grądów zubożałych), zwłaszcza w północnej Polsce. Bogate gatunkowo murawy bliźniczkowe to zbiorowiska tradycyjnie użytkowane jako ekstensywne pastwiska. Zagrożeniem dla nich jest zbyt duża intensywność wypasu, która przyczynia się do silnego ubożenia tych zbiorowisk i opławywania ich przez bliźniczkę psią trawkę. Zaprzestanie ich użytkowania wpływa również niekorzystnie - na nieużytkowane murawy bliźniczkowe stosunkowo szybko wkraczają zarośla.

WYMOGI PAKIETÓW:

- użytkowanie pastwiskowe przy obsadzie zwierząt od 0,4 do 0,6 DJP/ha, przy maksymalnym obciążeniu pastwiska do 5 DJP/ha;
- sezon pastwiskowy trwa od 1 maja do 15 października na obszarach poniżej 300 m n.p.m. lub od 20 maja do 1 października na obszarach powyżej 300 m n.p.m.;
- na terenach zalewowych rozpoczęcie wypasu nie wcześniej niż dwa tygodnie po ustąpieniu wód.

Lista wskaźnikowych gatunków roślin mogących wystąpić na naszym terenie

ukwap dwupienny *Antennaria dioica*, podejrzon spp. (wszystkie gatunki) *Botrychium* spp. – ochrona gatunkowa, ścisła, turzyca wrzosowiskowa *Carex ericetorum*, turzyca prosowata *Carex panicea*, turzyca pigułkowata *Carex pilulifera*, dziewięciśń bezłodygowy *Carlina acaulis* – ochrona gatunkowa, ścisła, świetlik gajowy *Euphrasia nemorosa*, dziurawiec skąpolistny *Hypericum montanum*, kosmatka licznokwiatowa *Luzula multiflora*, widłak goździsty *Lycopodium clavatum* – ochrona gatunkowa, ścisła, bliźniczka psia trawka *Nardus stricta*, podkolan biały *Platanthera bifolia* – ochrona gatunkowa, ścisła.

Wariant 4.9. i 5.9. Słonorośla

Zbiorowiska te występują w zasięgu działania słonych i słonawych wód powierzchniowych lub podziemnych. Zawierają szereg wyspecjalizowanych, rzadkich gatunków charakterystycznych dla siedlisk zasolonych. Należą do nich rzadkie biocenozy, występujące głównie na wybrzeżu oraz w rozproszeniu w dolinach dużych rzek nizinnych. Słonorośla użytkowane były poprzez ekstensywny wypas oraz koszenie. Zagrożenie dla nich stanowi zaniechanie użytkowania, nadmierny wypas oraz wysłodzenie zasilających je wód (zwłaszcza w przypadku solnisk śródlądowych).

WYMOGI PAKIETÓW:

- użytkowanie pastwiskowe przy obsadzie zwierząt od 0,5 do 1 DJP/ha;
- w przypadku licznego występowania trzciny należy stosować wypas kwaterowy, który powinien zaczynać się od kwater z dużym udziałem trzciny i stopniowo przechodzić na typowe słonawy;
- sezon pastwiskowy - od 1 maja do 15 października na obszarach poniżej 300 m n.p.m. lub od 20 maja do 1 października na obszarach powyżej 300 m n.p.m.
- użytkowanie kośne raz w roku, nie wcześniej niż 1 lipca z możliwością pozostawienia runa bez skoszenia raz na 5 lat;
- pokos nie wcześniej niż 2 tygodnie po ustąpieniu wód;
- wysokość koszenia 5-15 cm;
- usunięcie biomasy w terminie do 2 tygodni po pokosie;
- technika koszenia: w sposób nieniszczący struktury roślinności i gleby.

Wariant 4.10. i 5.10. Użytki przyrodnicze

Użytki przyrodnicze często występują w postaci enklaw w krajobrazie rolniczym. Przyczyniają się do wzrostu różnorodności biologicznej. Związane jest z nimi wiele chronionych, rzadkich i zagrożonych gatunków roślin oraz zwierząt. Dodatkowo, tor-

fowiska odgrywają ogromną rolę w retencji wodnej, natomiast luźne murawy zapobiegają erozji wietrznej. Dla siedlisk podmokłych bardzo istotne zagrożenie stanowi osuszenie. Murawy napiaskowe i torfowiska są zagrożone przez wydobycie odpowiednio piasku lub torfu, a także zalesienia.

WYMOGI PAKIETÓW:

- obowiązek zachowanie użytków przyrodniczych w stanie niepogorszonym według zaleceń doradcy rolnośrodowiskowego;
- usuwanie śmieci z obszaru zajmowanego przez użytki przyrodnicze;
- obowiązek dokonywania zabiegów pielęgnacyjnych mających na celu ochronę użytku przyrodniczego, zgodnie z dokumentacją przyrodniczą;
- prowadzenie działalności rolniczej zgodnie z dokumentacją przyrodniczą np. pozyskanie surowca zielarskiego, ekstensywny wypas na murawach.

Maksymalna wysokość kosztów transakcyjnych

w zależności od wielkości siedliska

Lp.	Powierzchnia siedliska	Koszty sporządzenia dokumentacji (PLN)
1.	do 1 ha	500
2.	od 1,01 ha do 5 ha	1 000
3.	od 5,01 ha do 20 ha	2 000
4.	od 20,01 ha do 50 ha	3 000
5.	powyżej 50 ha	4 000

Płatności za pakiety		
4. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000 5. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000	Wariant 1. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków	1 200 zł/ha / 1 370 zł/ha
	Wariant 2. Mechowiska	1 200 zł/ha / 1 390 zł/ha
	Wariant 3. Szuwary wielkoturzycowe	800zł/ha / 910 zł/ha
	Wariant 4. Łąki trzęślicowe i selernicowe	1 200 zł/ha / 1 390 zł/ha
	Wariant 5. Murawy ciepłolubne	1 200 zł/ha / 1 380 zł/ha
	Wariant 6. Półnaturalne łąki wilgotne	800 zł/ha / 840 zł/ha
	Wariant 7. Półnaturalne łąki świeże	800 zł/ha / 840 zł/ha
	Wariant 8. Bogate gatunkowo murawy bliźniczkowe	800 zł/ha / 870 zł/ha
	Wariant 9. Słonorośla	1 190 zł/ha / 1 190 zł/ha
	Wariant 10. Użytki przyrodnicze	550 zł/ha / 550 zł/ha

Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie

Na terenie całego gospodarstwa objętego programem rolnośrodowiskowym, istnieje obowiązek zachowania powierzchni trwałych użytków zielonych i elementów krajobrazu nieużytkowanych rolniczo.

Wariant 6.1. Produkcja towarowa lokalnych odmian roślin uprawnych

WYMAGANIA PAKIETU:

- minimalna łączna powierzchnia dla upraw rolniczych – 0,3 ha, dla upraw warzywnych - 0,15 ha;
- uprawa roślin z kwalifikowanego materiału siewnego odmian miejscowych zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze w pierwszym i czwartym roku realizacji programu rozmnożenia i wymiana materiału siewnego;
- uprawa pozostałych gatunków roślin, które nie wymagają rejestracji zgodnie z załącznikiem do rozporządzenia ministra właściwego ds. rolnictwa.

Wariant 6.2. Produkcja nasienna towarowa lokalnych odmian roślin uprawnych

WYMAGANIA PAKIETU:

- utrzymanie tożsamości i czystości odmianowej;
- prowadzenie dokumentacji danych plantacji oraz wykonywanych zabiegów i udostępnianie jej organom kontrolnym (Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa);
- uzyskanie świadectwa oceny laboratoryjnej w przypadku gatunków rejestrowanych, a w przypadku pozostałych gatunków - informacji o wynikach badań.

Wariant 6.3. Produkcja nasienna na zlecenie banku genów

- umowa z bankiem genów na rozmnażanie nasion (rolnik przekazuje
- nieodpłatnie nasiona na rzecz banku genów) wraz z planem realizacji wariantu;

- minimalna łączna powierzchnia dla upraw kontraktowanych przez bank genów wynosi 0,1 ha; maksymalna powierzchnia 0,3 ha; produkcja nasienna na małych powierzchniach wymaga zachowania szczególnych zasad izolacji. 50% powierzchni objętej płatnościami stanowią uprawy będące przedmiotem rozmnożeń; pozostałą powierzchnię stanowi otulina - obsiew innym gatunkiem, czarny ugór lub koszona murawa w zależności od rozmnażanych gatunków; typ otuliny określany jest w umowie z bankiem genów;
- prowadzenie dokumentacji uprawy i udostępnianie jej nadzorującemu pracownikowi banku genów;
- potwierdzenie przez bank genów wymaganej jakości nasion.

Wariant 6.4. Sady tradycyjne

WYMAGANIA PAKIETU:

- odmiany z załącznika do rozporządzenia MRiRW (min. 60% obsady);
- co najmniej 12 drzew w przedziale od 15-20 lat, reprezentujących nie mniej niż 4 odmiany lub gatunki; przy czym korony drzew rozpoczynają się na wysokości od 120 cm i średnice pnia na wysokości około 1 m nie mogą być mniejsze niż 15 cm; może być uzupełniony do 40% obsady wszystkich drzew odmianami znajdującymi się w wykazie; powiększenie wymaga zwiększenia liczby odmian/gatunków o co najmniej 3 odmiany/gatunki; drzewa są rozmnażane na silnie rosnących podkładkach (np. jabłonie na siewkach antonówki, grusze na siewkach gruszy kaukaskiej, śliwy na siewkach ałyczy, czereśnie na siewkach czereśni ptasiej, wiśnie na siewkach antypki >>>

lubczereśni ptasiej) prowadzone jako wysokopienne drzewa o minimalnej wysokości pnia 1,20 m, w rozstawie nie mniejszej niż 4 x 6 m i nie większej niż 10 x 10 m;

- obowiązek podstawowych zabiegów pielęgnacyjnych (cięcie sanitarne drzew i prześwietlające nadmiernie

zagęszczone korony, usuwanie odrostów i samosiewów, bielenie pni drzew starszych i zabezpieczanie pni młodych drzew przed ogryzaniem przez gryzonie i zajęczkkształtne, utrzymanie ogólnego porządku w sadzie), koszenia i usuwania trawy lub wypasu.

Płatności za pakiet			
6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie	Wariant 6.1. Produkcja towarowa lokalnych odmian roślin uprawnych	570 zł/ha	-
	Wariant 6.2. Produkcja nasienna towarowa lokalnych odmian roślin uprawnych	800 zł/ha	-
	Wariant 6.3. Produkcja nasienna na zlecenie banku genów	4700 zł/ha	-
	Wariant 6.4. Sady tradycyjne	2100 zł/ha	-

Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie

Pakiet ma na celu ochronę szczególnie cennych ras zwierząt gospodarskich, w przypadku których niska liczebność zwierząt hodowlanych stwarza zagrożenie ich wyginięcia. Ochrona zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich w Polsce prowadzona jest na podstawie art. 21 a Ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (tekst jednolity Dz. U. 02.207.1762 z późniejszymi zmianami). Lokalne rasy i odmiany zwierząt są doskonale przystosowane do miejscowych, często bardzo trudnych warunków środowiskowych. Mogą one być utrzymywane w warunkach produkcji ekstensywnej i przy ubogich zasobach paszowych dając produkty często o unikalnej jakości. Utrzymanie tych zwierząt umożliwia zagospodarowanie obszarów, które w innym przypadku nie byłyby w ogóle użytkowane. Mają one także duże znaczenie ze względu na rolę jaką pełniły w historii rozwoju regionów, z których się wywodzą i są związane z tradycją oraz kulturą lokalnych społeczności. Pakiet jest podzielony na warianty według gatunku zwierząt.

Na terenie całego gospodarstwa objętego programem rolnośrodowiskowym, istnieje obowiązek zachowania powierzchni trwałych użytków zielonych i elementów krajobrazu nieużytkowanych rolniczo.

Wariant 7.1. Zachowanie lokalnych ras bydła

WYMAGANIA PAKIETU:

- minimalna liczba samic w stadzie: 4 krowy tej samej rasy zakwalifikowane
- do udziału w programie ochrony;
- wpis krów do księgi zwierząt hodowlanych danej rasy;
- prowadzenie kontroli użytkowości mlecznej i dokumentacji hodowlanej w stadzie;
- realizacja programu hodowlanego ochrony zasobów genetycznych bydła
- danej rasy.

Wariant 7.2. Zachowanie lokalnych ras koni

WYMAGANIA PAKIETU:

- minimalna liczba samic w stadzie: 2 klacze tej samej rasy zakwalifikowane do udziału w programie ochrony;
- wpis koni do księgi zwierząt hodowlanych danej rasy i prowadzenie dokumentacji hodowlanej stada;
- realizacja programu hodowlanego ochrony zasobów genetycznych koni danej rasy.

Wariant 7.3. Zachowanie lokalnych ras owiec

WYMAGANIA PAKIETU:

- minimalna liczba owiec matek tej samej rasy zakwalifikowanych do udziału w programie ochrony:
 - 5 sztuk – owce rasy olkuskiej;
 - 10 sztuk – owce pozostałych ras;

- wpis owiec do księgi zwierząt hodowlanych danej rasy i prowadzenie dokumentacji hodowlanej stada;
- realizacja programu hodowlanego ochrony zasobów genetycznych owiec danej rasy;
- liczba maciorek przypadających na 1 tryka nie przekracza 30.

Wariant 7.4. Zachowanie lokalnych ras świń

WYMAGANIA PAKIETU:

- minimalna liczba loch stada podstawowego tej samej rasy zakwalifikowanych do programu ochrony w stadzie:
- świni rasy puławskiej – 10 sztuk;
- świni rasy złotnickiej białej – 8 sztuk;
- świni rasy złotnickiej pstrej – 8 sztuk;
- płatność nie przysługuje na lochy stada podstawowego powyżej 70 sztuk rasy puławskiej oraz 100 sztuk rasy złotnickiej białej lub złotnickiej pstrej;
- prowadzenie oceny wartości użytkowej i dokumentacji hodowlanej w stadzie;
- wpis loch do księgi zwierząt hodowlanych danej rasy;
- realizacja programu hodowlanego ochrony zasobów genetycznych świń danej rasy.

7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie	Wariant 7.1. Zachowanie lokalnych ras bydła	1140 zł
	Wariant 7.2. Zachowanie lokalnych ras koni	1500 zł
	Wariant 7.3. Zachowanie lokalnych ras owiec	320 zł
	Wariant 7.4. Zachowanie lokalnych ras świń	570 zł

Pakiet 8. Ochrona gleb i wód

Głównym źródłem zanieczyszczenia wód pochodzenia rolniczego są składniki pokarmowe (azot, fosfor) dostarczane w nawozach naturalnych i mineralnych, pozostałości chemicznych środków ochrony roślin oraz innych substancji toksycznych, w tym metali ciężkich, oraz organiczne i nieorganiczne cząstki gleby.

Generalnie, zanieczyszczenia wód azotanami pochodzenia rolniczego występują w regionach o dużej koncentracji produkcji zwierzęcej oraz intensywnej produkcji roślinnej, w tym w regionach warzywniczo-sadowniczych, gdzie stosuje się duże dawki nawozów i środków ochrony roślin. Utrzymywanie roślinności na gruntach ornych w formie zasiewu jednogatunkowego lub mieszanki kilku gatunków roślin, w okresach między dwoma plonami głównymi zapobiega zanieczyszczaniu wód oraz erozji. Wpływa to również na strukturalne zróżnicowanie różnorodności biologicznej w krajobrazie wiejskim poprzez stwarzanie środowiska życiowego dla różnorodnej flory i fauny, a także stanowi dodatkowe źródło paszy dla zwierząt. *Cel: Odpowiednie użytkowanie gleb i ochrona wód*

Płatność rolnośrodowiskowa jest przyznawana w wysokości:

- 1) 100 % stawki podstawowej
– za powierzchnię od 1 ha do 100 ha;
- 2) 50 % stawki podstawowej
– za powierzchnię od 100,01 ha do 200 ha;
- 3) 10 % stawki podstawowej
– za powierzchnię powyżej 200 ha.

Wariant 8.1. Wsiewki poplonowe

WYMAGANIA PAKIETU:

- *wsiewanie roślin (wsiewka) w rosnące rośliny ozime lub razem z siewem roślin jarych i utrzymanie ich przez okres zimy;*
- *sprzątnięcie słomy z całego pola po żniwach;*
- *możliwość wznowienia zabiegów agrotechnicznych w terminie od 1 marca;*
- *dopuszczalny wypas;*
- *biomasa wsiewki poplonowej powinna być przyorana, z wyjątkiem uprawy gleby w systemie bezorkowym;*
- *możliwość przemiennej stosowania wsiewki poplonowej na różnych działkach rolnych w ciągu 5 lat;*
- *niestosowanie ścieków i osadów ściekowych na wsiewkę.*

Wariant 8.2. Międzyplon ozimy

WYMAGANIA PAKIETU:

- *wykonanie siewu roślin poplonowych (rośliny ozime) do końca września;*
- *stosowanie pod międzyplon tylko nawozów naturalnych;*
- *niestosowanie ścieków i osadów ściekowych na międzyplon;*
- *biomasa roślin poplonowych powinna być przyorana, z wyjątkiem uprawy gleby w systemie bezorkowym;*
- *możliwość koszenia lub spaszania biomasy roślin poplonowych wiosną;*
- *możliwość wznowienia zabiegów agrotechnicznych w terminie od 1 marca;*
- *możliwość przemiennej stosowania międzyplonów na różnych działkach rolnych w ciągu 5 lat.*

Wariant 8.3. Międzyplon ścierniskowy

WYMAGANIA PAKIETU:

- *wykonanie siewu roślin poplonowych (rośliny jare) do końca września;*
- *stosowanie pod międzyplon tylko nawozów naturalnych;*
- *niestosowanie ścieków i osadów ściekowych na międzyplon;*

- *biomasa roślin poplonowych powinna być przyorana, z wyjątkiem uprawy gleby w systemie bezorkowym;*
- *możliwość spasanias biomasy roślin poplonowych jesienią;*
- *możliwość wznowienia zabiegów agrotechnicznych w terminie od 1 marca;*
- *możliwość przemienneo stosowania międzyplonów na różnych działkach rolnych w ciągu 5 lat.*

Płatności za pakiety			
8. Ochrona gleb i wód	Wariant 8.1. Wsiewki poplonowe	330 zł/ha	330 zł/ha
	Wariant 8.2. Międzyplon ozimy	420 zł/ha	570 zł/ha
	Wariant 8.3. Międzyplon ścierniskowy	400 zł/ha	520 zł/ha

Pakiet 9. Strefy buforowe

Działanie polega na utrzymaniu istniejących stref buforowych i miedzi śródpolnych tworzących podłużne pasy roślinności, mające na celu ograniczenie zanieczyszczenia wód, zmniejszenie erozji oraz zwiększenie różnorodności biologicznej.

Wariant 9.1. Utrzymanie 2-metrowych stref buforowych

Wariant 9.2. Utrzymanie 5-metrowych stref buforowych

WYMAGANIA PAKIETÓW 9.1. I 9.2.:

- *utrzymanie strefy buforowej o szerokości 2 metrów lub 5 metrów;*
- *wykaszenie raz w roku lub co 2 lata, najpóźniej do 30 września,*
- *zachowując istniejące drzewa i krzewy;*
- *zakaz stosowania nawozów i środków ochrony roślin;*
- *usunięcie biomasy w ciągu 2 tygodni od skoszenia.*

Wariant 9.3 Utrzymanie 2-metrowych miedzi śródpolnych

Wariant 9.4. Utrzymanie 5-metrowych miedzi śródpolnych

WYMOGI WARIANTU 9.3. I 9.4.:

- *utrzymanie miedzi śródpolnej o szerokości 2 metrów lub 5 metrów;*
- *wykaszenie raz w roku lub co 2 lata, najpóźniej do 30 września, zachowując istniejące drzewa i krzewy; w przypadku żywopłotów – pielęgnacja;*
- *zakaz stosowania nawozów i środków ochrony roślin.*

9. Strefy buforowe	Wariant 9.1. Utrzymanie 2-metrowych stref buforowych	44 zł /100 mb	18 - 26 zł/hmb
	Wariant 9.2. Utrzymanie 5-metrowych stref buforowych	110 zł/100 mb	
	Wariant 9.3. Utrzymanie 2-metrowych miedzi śródpolnych	40 zł /100 mb	46 - 64 zł/mb
	Wariant 9.4. Utrzymanie 5-metrowych miedzi śródpolnych	100 zł /100 mb	

„Minimalne wymagania dotyczące stosowania nawozów i środków ochrony roślin oraz inne odpowiednie wymagania obowiązkowe”

Minimalne wymagania dotyczące stosowania nawozów niestosowanie nawozów niedopuszczonych do obrotu – art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu (Dz. U. Nr 147, poz.1033) niestosowanie w okresie roku dawki nawozu naturalnego zawierające więcej niż 170 kg azotu (N) w czystym składniku na 1 ha użytków rolnych – art. 17 ust. 3 ustawy z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu przechowywanie gnojówki i gnojowicy w szczelnych zbiornikach o pojemności umożliwiającej gromadzenie co najmniej 4-miesięcznej produkcji tego nawozu, a w przypadku obszarów szczególnie narażonych w rozumieniu przepisów w sprawie szczególnych wymagań, jakim powinny odpowiadać programy działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych, o pojemności umożliwiającej przechowywanie tych nawozów przez okres co najmniej 6 miesięcy – od dnia 1 stycznia 2011 r.; zbiorniki te powinny być zbiornikami zamkniętymi w rozumieniu przepisów dotyczących warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budowle rolnicze i ich usytuowanie – art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu przechowywanie przez podmioty, o których mowa w art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu, nawozów naturalnych, innych niż gnojówka i gnojowica, na nieprzepuszczalnych płytach, zabezpieczonych w taki sposób, aby wycieki nie przedostawały się do gruntu – od dnia 1 stycznia 2009 r. – art. 25 ust. 2 ustawy z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu przechowy-

wanie przez podmioty, o których mowa w art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu, gnojówki i gnojowicy w szczelnych, zamkniętych zbiornikach do dnia 31 grudnia 2010 r. – art. 49 ust. 1 ustawy z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu 28 stosowanie nawozów naturalnych i organicznych w postaci stałej oraz płynnej wyłącznie w okresie od dnia 1 marca do dnia 30 listopada, z wyjątkiem nawozów stosowanych na uprawy pod osłonami (szklarnie, inspekty, namioty foliowe) – § 2 ust. 4 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 1 czerwca 2001 r. w sprawie szczegółowego sposobu stosowania nawozów oraz prowadzenia szkoleń z zakresu ich stosowania (Dz. U. Nr 60, poz. 616) przykrycie lub wymieszanie z glebą nawozów naturalnych i organicznych, stosowanych na gruntach ornych, nie później niż następnego dnia po ich zastosowaniu, z wyjątkiem nawozów stosowanych w lasach oraz na użytkach zielonych – § 3 ust. 5 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 1 czerwca 2001 r. w sprawie szczegółowego sposobu stosowania nawozów oraz prowadzenia szkoleń z zakresu ich stosowania niestosowanie nawozów:

- 1) na glebach zalanych wodą, przykrytych śniegiem lub zamrzniętych do głębokości 30 cm oraz podczas opadów deszczu,
- 2) naturalnych w postaci płynnej oraz azotowych na glebach bez okrywy roślinnej, położonych na stokach o nachyleniu większym niż 10%,

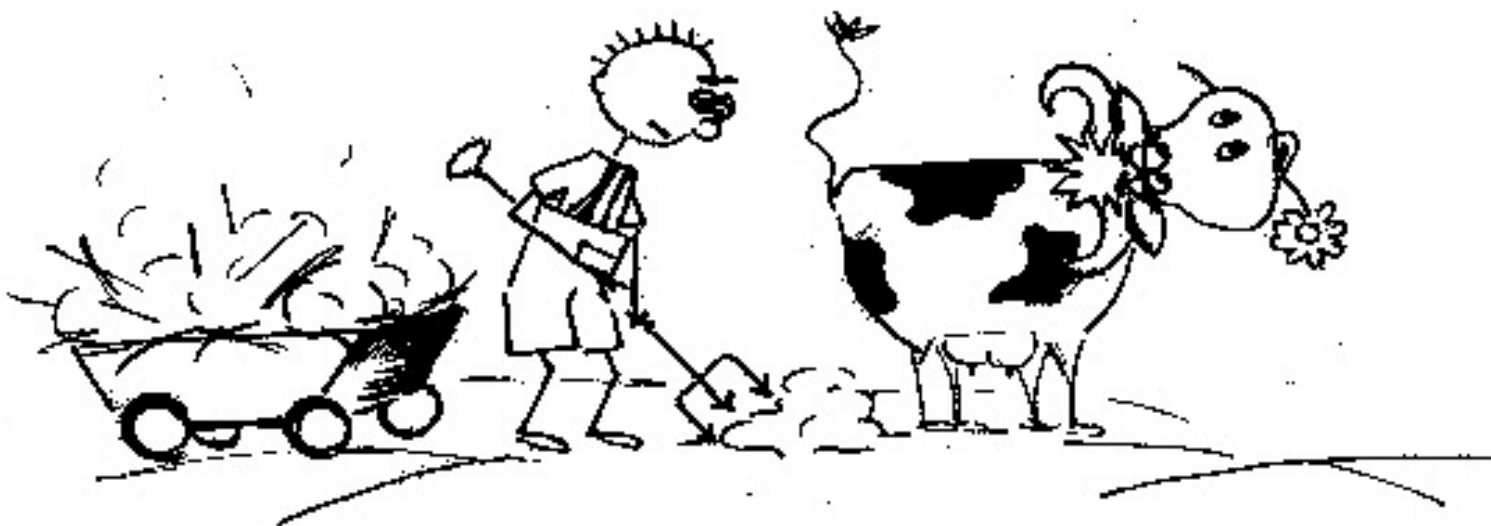
3) naturalnych w postaci płynnej podczas wegetacji roślin przeznaczonych do bezpośredniego spożycia przez ludzi

– art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu zakaz stosowania na pastwiskach nawozów organicznych i organicznomineralnych

– art. 22 ust. 1 lit. c rozporządzenia (WE) nr 1774/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 3 października 2002 r. ustanawiającego przepisy sanitarne dotyczące produktów ubocznych pochodzenia zwierzęcego nieprzeznaczonych do spożycia przez ludzi (Dz. Urz. WE L 273 z 10.10.2002, str. 1, z późn. zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne rozdz. 3, t. 37, str. 92) niestosowanie nawozów naturalnych w odległości mniejszej niż 20 m od strefy ochronnej źródeł wody, ujęć wody, brzegu zbiorników oraz cieków wodnych, kąpielisk zlokalizowanych na wodach powierzchniowych oraz obszarów morskiego pasa nadbrzeżnego – § 3 ust. 6 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 1 czerwca 2001 r. w sprawie szczegółowego sposobu stosowania nawozów oraz prowadzenia szkoleń z zakresu ich stosowania.

Minimalne wymagania dotyczące stosowania środków ochrony roślin

– stosowanie wyłącznie środków ochrony roślin dopuszczonych do obrotu, zgodnie z etykietą - instrukcją stosowania, ściśle z podanymi w niej zaleceniami oraz w taki sposób, aby nie dopuścić do zagrożenia zdrowia człowieka, zwierząt lub środowiska – art. 68 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin (Dz.U. z 2004 r. Nr 11, poz. 94, Nr 96, poz. 959, Nr 273, poz. 2703, z 2005 r. Nr 163, poz. 1362, z 2006 r. Nr 92, poz. 639, Nr 170, poz. 1217 i Nr 171, poz. 1225 oraz z 2007 r. Nr 80, poz. 541) prowadzenie ewidencji zabiegów ochrony roślin i przechowywanie jej co najmniej przez okres 2 lat od dnia wykonania zabiegu ochrony roślin – art. 71 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin wykonywanie zabiegów przy użyciu środków ochrony roślin w produkcji rolnej wyłącznie przez osoby, które ukończyły szkolenie w zakresie stosowania środków ochrony roślin i posiadają aktualne zaświadczenie o ukończeniu tego szkolenia – art. 74 ustawy z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin stosowa-

nie środków ochrony roślin wyłącznie sprzętem sprawnym technicznie, który użyty zgodnie z przeznaczeniem zapewnia skuteczne zwalczanie organizmów szkodliwych i nie spowoduje zagrożenia zdrowia człowieka, zwierząt lub środowiska – art. 76 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin stosowanie środków ochrony roślin na terenie otwartym przy użyciu opryskiwaczy wyłącznie wtedy, gdy prędkość wiatru nie przekracza 3 m/s, a miejsce stosowania środka ochrony roślin jest oddalone o co najmniej 5 m od krawędzi jezdni dróg publicznych, z wyłączeniem dróg publicznych zaliczanych do kategorii dróg gminnych oraz powiatowych, i o co najmniej 20 m od pasiek, plantacji roślin zielarskich, rezerwatów przyrody, parków narodowych, stanowisk roślin objętych ochroną gatunkową, wód powierzchniowych oraz od granicy wewnętrznego terenu ochrony strefy pośredniej ujęć wody – art. 77 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin zakaz stosowania środków ochrony roślin bez zachowania okresu prewencji – art. 77 ust. 3 pkt 2 ustawy z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin wykonywanie zabiegów środkami ochrony roślin z uwzględnieniem stosowania w pierwszej kolejności metod biologicznych, agrotechnicznych, hodowlanych lub integrowanej ochrony roślin – art. 68 ust. 2 ustawy z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin

Inne odpowiednie wymogi obowiązkowe

- utrzymanie czystości i porządku na obszarze gospodarstwa rolnego, w szczególności przez wyposażenie nieruchomości w urządzenia służące do zbierania odpadów komunalnych oraz utrzymywania tych urządzeń w odpowiednim stanie sanitarnym, porządkowym i technicznym – art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2005 r. Nr 236, poz. 2008 oraz z 2006 r. Nr 144, poz. 1042)

zakaz:

- 1) użytkowania, niszczenia, umyślnego uszkodzania, zanieczyszczania i dokonywania zmian obiektów przyrodniczych, obszarów zasobów, tworów i składników przyrody w parkach narodowych oraz rezerwach przyrody,
- 2) umieszczanie tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną przyrody, udostępnianiem parku albo rezerwatu przyrody, edukacją ekologiczną, z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku powszechnego w parkach narodowych oraz rezerwach przyrody,
- 3) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu w parkach narodowych oraz rezerwach przyrody – art. 15 ust. 1 pkt 6, 19 i 22 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880, z 2005 r. Nr 113, poz. 954, Nr 130, poz. 1087 oraz z 20007 r. Nr 75, poz. 493, Nr 176, poz. 1238 i Nr 181, poz. 1286)

zakaz:

- 1) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwosuwiskowym lub budową, odbudową, utrzymywaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych w parkach krajobrazowych,
- 2) budowania nowych obiektów budowlanych w pasie o szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej – jeżeli został wprowadzony na terenie danego parku krajobrazowego – art. 17 ust. 1 pkt 5 i 7 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody

Dobra Kultura Rolna - zgodna z wymogami ochrony środowiska

Dobra Kultura Rolna dotyczy wszystkich gospodarstw

Konieczność utrzymania dobrej kultury rolnej w gospodarstwach korzystających z płatności obszarowych wynika z Rozporządzenia Rady (WE) 1782/2003, które mówi między innymi, że:

- *Państwa Członkowskie zapewniają, że wszystkie grunty rolne, a w szczególności grunty, które nie są już wykorzystywane do celów produkcyjnych, są utrzymywane w dobrej kulturze rolnej zgodnej z ochroną środowiska.*
- *Zachowane zostaną trwałe użytki zielone. Polska, jako państwo członkowskie Unii Europejskiej, zobowiązana jest zapewnić, aby stosunek powierzchni trwałych użytków zielonych do powierzchni gruntów rolnych nie zmniejszył się o więcej niż 10%. Współczynnik ten został określony przez Polskę w roku 2005 i wynosi 16,97%.*

Aby zapobiec przekroczeniu wskaźnika referencyjnego Polska może ustalić jego niższe progi.

Uwaga! - „Trwałe użytki zielone” (zgodnie z Rozporządzenia Komisji (WE) 796/2004) oznaczają grunty zajęte pod uprawę traw lub innych upraw zielnych zasianych naturalnie (samosiewnych) lub powstałych w wyniku działalności rolniczej (zasianych), nie włączonych do płodozmianu przez pięć lat lub dłużej, z wyłączeniem gruntów objętych systemami odłogowymi.

Erozja gleby. Ochrona gleby przez zastosowanie odpowiednich środków.

Erozja jest to proces zmywania, żłobienia lub zwiewania wierzchniej warstwy gleby. W wyniku tego gleby tracą żyzność i zanieczyszczeniu uleg mogą wody powierzchniowe. Szacuje się, że erozją wodną powierzchnią zagrożone jest około 30% powierzchni kraju, wąwozową 22%, a wietrzną 11%. Erozja, obok utrudnienia uprawy i spadku żyzności gleb, powoduje zmywanie oraz przemieszczanie do zbiorników wodnych substancji organicznej, a także składników nawozowych przyspieszających eutrofizację wód. Przyjmuje się, że fosfor jest przemieszczany z pól do cieków wodnych głównie poprzez spływy erozyjne. Nasileniu procesów erozyjnych sprzyja mały udział ozimin i roślin wieloletnich w strukturze zasiewów.

Stopień zagrożenia przez erozję zależy od:

- *położenia pola (nachylenie);*
- *rodzaju okrywy roślinnej;*
- *sposobu uprawy gleby.*
- *intensywności opadów;*
- *rodzaju utworu glebowego;*

Rolnicy powinni spełnić następujące wymogi:

- *Grunt zajęty jest pod uprawę roślin lub jest ugorowany. Grunt ugorowany jest przez okres nie dłuższy niż 5 lat.*

- Na gruntach ugorowanych przeprowadzono co najmniej raz w roku w terminie do 31 lipca zabiegi uprawowe, zapobiegające występowaniu i rozprzestrzenianiu chwastów lub przeprowadzono co najmniej jednokrotne koszenie.
- Na łąkach przeprowadzono koszenie okrywy roślinnej i jej usunięcie, co najmniej raz w roku w terminie do dnia 31 lipca.
- Na pastwiskach realizowany jest wypas zwierząt w okresie wegetacyjnym traw lub przeprowadzono koszenie okrywy roślinnej i jej usunięcie, co najmniej raz w roku w terminie do dnia 31 lipca.
- Oczka wodne o powierzchni do 100 m kwadratowych są uznawane za grunt w dobrej kulturze.
- Łąk, pastwisk, ściernisk nie wypala się.

Jeśli gospodarstwo realizuje pakiety rolnośrodowiskowe, położone jest na obszarze związanym z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej, bądź jest położone na obszarach szczególnie cennych przyrodniczo (Natura 2000) to stosowane będą właściwe dla nich terminy i zabiegi.

Minimalne zagospodarowanie terenu odzwierciedlające warunki danego miejsca

Grunty rolne objęte systemem dopłat nie są porośnięte drzewami lub krzewami za wyjątkiem:

- drzew i krzewów;
 - nie podlegających wycięciu, zgodnie z przepisami o ochronie przyrody,
 - mających znaczenie dla ochrony wód i gleb,
 - nie wpływających na prowadzoną na tych gruntach produkcję roślinną, a ich liczba nie przekracza 50 szt. na hektar.
- gruntów na których prowadzone są plantacje drzew i krzewów owocowych oraz wierzby plecionkarskiej;
- gruntów na których prowadzone są plantacje energetyczne „zagajniki o krótkiej rotacji” (przy czym

od granicy sąsiedniej działki na której są prowadzone uprawy innych plantacji energetycznych lub leśnych powinien być zachowany odstęp 1,5 metra; od granicy gruntów rolnych 3 metry). Za zagajniki o krótkim okresie rotacji uznaje się drzewostany o krótkim okresie wegetacji, o cyklu przerębowym 20 lat lub krótszym. Powinny być one utrzymane w stanie niezachwaszczonym, ich zbiór następuje nie rzadziej niż co cztery lata.

Zachowanie tarasów

Grunty orne położone na stokach o nachyleniu powyżej 20° nie powinny być użytkowane pod uprawę roślin wymagających utrzymywania redlin wzdłuż stoku lub jako ugór czarny. Można je wykorzystywać pod uprawę roślin wieloletnich, z okrywą roślinną lub ściółką w międzyrzędziach, albo prowadzone metodą tarasową.

Substancja organiczna gleby. Utrzymywanie poziomów substancji organicznej gleby poprzez zastosowanie odpowiednich środków.

Poprawna gospodarka próchnicą w obecnych warunkach zyskuje na znaczeniu, gdyż systematycznie spada obsada zwierząt, a ponad 40% gospodarstw zrezygnowało całkowicie z produkcji zwierzęcej. W gospodarstwach takich dla utrzymania zrównoważonego bilansu próchnicy konieczne jest przyorwanie plonów ubocznych, a głównie słomy.

Zawartość substancji organicznej w glebie decyduje o:

- zdolności zatrzymywania i gromadzenia składników pokarmowych (pojemność sorpcyjna gleby);
- pojemności wodnej i zdolności jej zatrzymywania;
- strukturze gruzełkowej, ułatwiającej mechaniczną uprawę roli;
- aktywności biologicznej;
- barwie i właściwościach cieplnych gleby.

W uproszczeniu, uprawiane rośliny można podzielić na trzy grupy:

1. wzbogacające glebę - wieloletnie rośliny pastewne - motylkowate i ich mieszańki z trawami oraz trawy w uprawie polowej. Także rośliny strączkowe oraz międzyplony przyorwane jako zielone nawozy mają niewielki dodatni wpływ na bilans próchnicy;
2. zubożające glebę - rośliny okopowe, warzywa korzeniowe i kukurydza, które pozostawiają mało resztek poźniowych a ich wysiew w szerokie rzędy, pielęgnacja międzyrzędzi oraz późne zwarcie ładu zwiększa rozkład próchnicy i nasila erozję. Szacuje się, że w trakcie uprawy tych roślin ulega mineralizacji około 1,0-1,5 t/ha próchnicy. Aby ten ubytek wyrównać trzeba zastosować około 15-16 t/ha obornika;
3. rośliny o małym ujemnym wpływie na bilans próchnicy lub neutralne - zboża i oleiste. Wcześniej zboża traktowano jako rośliny degradujące substancję organiczną gleby, jednak zmiany w ich agrotechnice (zagęszczenie łądów dzięki skróceniu słomy) oraz kombajnowy zbiór znacznie zwiększyły ilość przyorwanych resztek poźniowych, a tym samym ograniczyły ich ujemne oddziaływanie na bilans próchnicy. Należy jednak mieć na uwadze gorszą jakość resztek poźniowych zbóż z uwagi na niekorzystny stosunek węgla do azotu.

Normy dotyczące zmianowania upraw

Ten sam gatunek zbóż (pszenica, żyto, jęczmień, owies) może być uprawiany na danej działce rolnej nie dłużej niż 3 lata.

Gospodarowanie rżyskiem (ścierniskiem)

W uprawach możliwych do zbioru kombajnami zbożowymi tj.: zboża, kukurydza, oleiste i motylkowate na nasiona zakazuje się wypalania ścierni oraz słomy.

Dopuszcza się spalenie resztek roślinnych w przypadku:

- zalecenia inspektora PIORiN;
- do celów badawczych;
- punktowo - w przypadku rozpadnięcia się beli.

Słoma i resztki poźniowe są zbierane lub przyorane, dopuszcza się siew bezpośredni międzyplonu / plonu następczego w mulcz (przez mulcz rozumiemy rozdrobnione i równomierne rozprowadzone na powierzchni gleby/częściowo wymieszane z glebą resztki roślinne).

Struktura gleby. Utrzymanie struktury gleby poprzez zastosowanie odpowiednich środków

Aby nie doprowadzić do niekorzystnych zmian w strukturze gleby ważne jest przestrzeganie zasady:

„Zabiegów uprawowych wykonuje się tak dużo jak to jest konieczne aby stworzyć uprawianej roślinie korzystne warunki wzrostu i rozwoju, a zarazem tak mało jak to jest możliwe”

Oznacza to, że rolnik w każdym przypadku podejmuje decyzje o sposobie uprawy na podstawie:

- rozeznania własnych gleb i przebiegu pogody;
- oceny stanu pola po zbiorze przedplonu i wymagań rośliny następczej;
- okresu od zbioru przedplonu do wysiewu rośliny następczej;
- wyposażenia gospodarstwa w sprzęt do uprawy roli i siewu.

Szczególnie należy unikać uprawy gleby o nadmiernym uwilgotnieniu, w związku z czym należy dbać o odpowiedni stan urządzeń melioracyjnych. Nie należy też używać zbyt ciężkiego sprzętu, nie stosować orki na jednakową głębokość.

Rolnicy powinni spełnić następujące wymogi:

- *Powstrzymać się od prac polowych w okresie wysycenia wodą profilu glebowego.*
- *Stosować odpowiednie maszyny, urządzenia.*

Minimalny poziom utrzymania. Zapewnienie minimalnego poziomu utrzymania oraz przeciwdziałanie niszczeniu siedlisk naturalnych

Cenioną wartością kulturową każdego kraju są krajobrazy wiejskie, charakteryzujące się odpowiednim układem pól i łąk, terenów zalesionych i zadrzewionych wraz z rzekami, strumieniami i jeziorami. Stwarza to korzystne warunki dla rozwoju i migracji na pola uprawne pożytecznych gatunków zwierząt, które są naturalnymi wrogami szkodników (ptaki drapieżne niszczące gryzonie, owady z rodzin: biedronkowate, biegaczowate, bzygowate i innych niszczących mszyce, skrzypionki, śmietki i wiele innych szkodników). Pozwala to stwierdzić, że urozmaicony krajobraz staje się elementem integrowanej ochrony roślin. Dodatkowo nieprodukcyjne elementy krajobrazu mają duże znaczenie w przechwytywaniu i neutralizacji różnego rodzaju zanieczyszczeń spływających z użytków rolnych. Koncentracja gruntów prowadzi do powiększania pól, przy równoczesnej eliminacji miedz, zadrzewień śródpolnych, żywopłotów, małych zbiorników wodnych itp., czyli nieprodukcyjnych elementów krajobrazu. Równocześnie postępuje specjalizacja w produkcji polegająca na ograniczeniu asortymentu uprawianych roślin. Przed 40–50 laty w gospodarstwie uprawiano przeciętnie 5 - 7 gatunków roślin, zaś obecnie najczęściej wysiewa się 2-3 gatunki. Konsekwencją takiego postępowania jest zanik wielu gatunków dzikiej flory i fauny, które spełniają ważne funkcje ekologiczne.

Na większej części obszarów wiejskich Polski występuje duże zróżnicowanie krajobrazowe i należy dążyć do utrzymania tego stanu. Gospodarowanie zgodne z zasadami dobrej praktyki rol-

niczej powinno stwarzać warunki do zachowania nieprodukcyjnych elementów krajobrazu, takich jak: miedze, kępy drzew i krzewów, bagna i mokradła i oczka wodne, czy inne enklawy ekosystemów naturalnych.

Doświadczenia krajów Europy Zachodniej, gdzie doszło do dużego uproszczenia krajobrazów wiejskich wskazują, że ich renaturalizacja polegająca na ponownym odtworzeniu oczek wodnych, zadrzewień śródpolnych itp. jest trudna, bardzo kosztowna i czasami niemożliwa.

Gospodarowanie na obszarach prawnie chronionych

W celu ochrony wysokich walorów przyrody i krajobrazu, zostały wprowadzone w Polsce różne formy ochrony obszarów cennych przyrodniczo, wśród których wydzielono:

- *parki narodowe;*
- *rezerваты przyrody;*
- *parki krajobrazowe;*
- *obszary chronionego krajobrazu;*
- *obszary Natura 2000;*
- *pomniki przyrody;*
- *stanowiska dokumentacyjne;*
- *użytki ekologiczne;*
- *zespoły przyrodniczo-krajobrazowe;*
- *ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.*

Ponadto w drodze porozumienia z sąsiednimi państwami mogą być wyznaczane przygraniczne obszary cenne pod względem przyrodniczym w celu ich wspólnej ochrony.

Największe ograniczenia w zakresie gospodarki rolnej występują w parkach narodowych i rezerwach, a mniejsze dotyczą parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. Prowadzenie działalności rolniczej jest z zasady zabronione jedynie w ścisłych rezerwach przyrody. W parkach narodowych, w rezerwach częściowych oraz na pozostałych obsza-

rach chronionych obowiązują zalecenia sformułowane w planach ochrony, przy czym dla gruntów prywatnych wiążące mogą być jedynie wymogi dotyczące ochrony krajobrazowej, a inne zapisy mają głównie charakter zaleceń. Obecnie rolnicy realizujący na takich terenach działania ochronne mogą uzyskiwać pewne rekompensaty finansowe w ramach Krajowego Programu Rolnośrodowiskowego. Minimalna obsada zwierząt dotyczy trwałych pastwisk - nizinnych i górskich o charakterze ekstensywnym, ma zapewnić zachowanie pastwiska (ew. przemiennego użytkowania pastwiskowo-łąkowego) w jego naturalnym stanie i zapobiegać zarastaniu: krzewami, drzewami, wrzosem, paprociami, mchami. Spasanie przeżuwaczami, dzięki ugniataniu, wyjadaniu młodych pędów, nawożeniu odchodami stwarza korzystne warunki dla traw i roślin zielnych.

Minimalne wymogi dotyczące utrzymania zwierząt lub/i odpowiednich systemów

Wskaźnikiem minimalnego poziomu utrzymania są:

- wypas zwierząt w okresie wegetacyjnym traw lub
- przeprowadzenie koszenia okrywy roślinnej i jej usunięcie, co najmniej raz w roku.
- brak widocznych objawów zmniejszania powierzchni pastwisk przez sukcesję krzewów, drzew, paproci.
- usunięte jesienią kępy zeschłych chwastów i krzewów i krzewinek, które po wysuszeniu mogą być źródłem pożaru.

Ochrona trwałych użytków zielonych

Powierzchnia Trwałych Użytków Zielonych w gospodarstwie nie może zmniejszyć się więcej niż 10% w stosunku do stanu z 2005 roku.

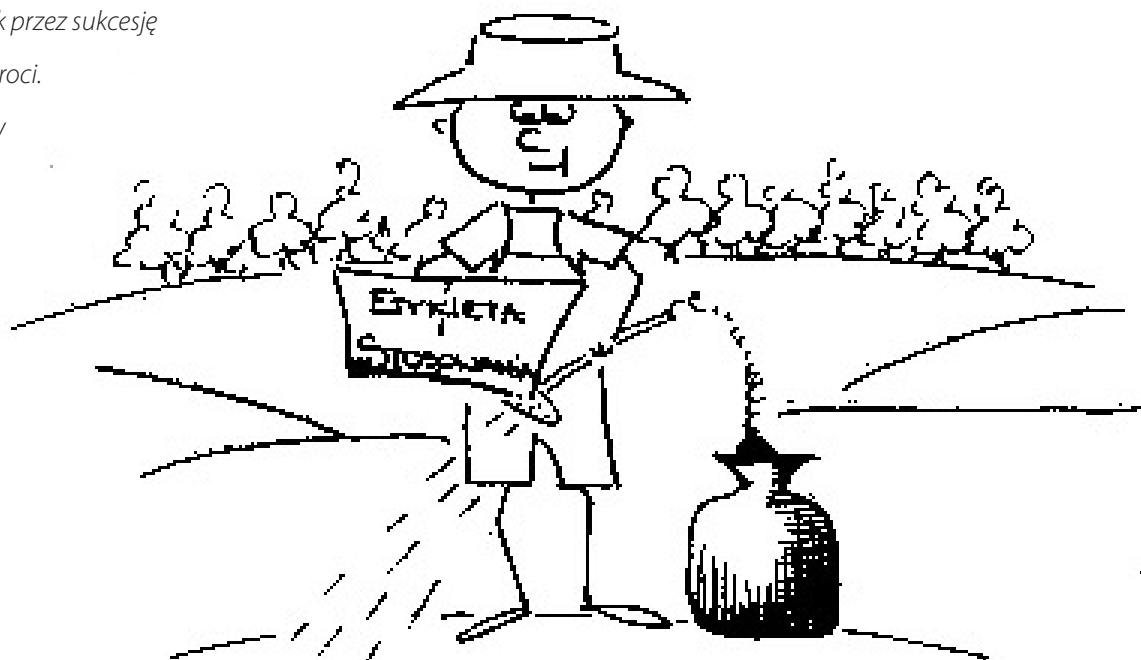
Zachowanie cech krajobrazu

Ochronie podlegają parki narodowe i ich otuliny, parki krajobrazowe i ich otuliny a także m.in.: użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe; pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, obszary Natura 2000.

Zachowane powinny być elementy krajobrazu nieużytkowane rolniczo, a szczególnie zadrzewienia i zakrzewienia śródpolne, oczka wodne.

Przeciwdziałanie wkraczaniu niepożądanego rośliności

Jeżeli ogłoszony zostanie przez upoważnione organy nakaz niszczenia roślinności niepożądanej, rolnik jest zobowiązany do jego przestrzegania.

Wymogi z zakresu dobrej kultury rolnej

	Wymogi zgodności
1.	Grunty zajęte są pod uprawę roślin lub są ugorowane. Grunt ugorowany jest przez okres nie dłuższy niż 5 lat.
2.	Na gruntach ugorowanych przeprowadzono, co najmniej raz w roku w terminie do 31 lipca zabiegi uprawowe zapobiegające występowaniu i rozprzestrzenianiu chwastów lub przeprowadzono co najmniej jednokrotne koszenie. (Chyba że w planie rolnośrodowiskowym, zgodnie z założeniami programu, postanowiono inaczej.)
3.	Na łąkach przeprowadzono koszenie okrywy roślinnej i jej usunięcie, co najmniej raz w roku w terminie do dnia 31 lipca. (Chyba że w planie rolnośrodowiskowym, zgodnie z założeniami programu, postanowiono inaczej.)
4.	Na pastwiskach realizowany jest wypas zwierząt w okresie wegetacyjnym traw lub przeprowadzono koszenie okrywy roślinnej i jej usunięcie, co najmniej raz w roku w terminie do dnia 31 lipca. (Chyba że w planie rolnośrodowiskowym, zgodnie z założeniami programu, postanowiono inaczej.)
5.	Na łące, pastwisku, ściernisku nie stwierdzono śladów wypalania za wyjątkiem:
	- zalecenia inspektora PIORiN,
	- do celów badawczych,
	- punktowo w przypadku rozpadnięcia się beli słomy, siana.
6.	Stwierdzono ślady wypalania, ale rolnik dokonał zgłoszenia samozapłonu/podpalenia do biura powiatowego ARiMR i odpowiednich organów (straż pożarna/policja)

7.	Grunty rolne nie są porośnięte drzewami lub krzewami z wyjątkiem:
	Drzew i krzewów:
	a) nie podlegających wycięciu, zgodnie z przepisami o ochronie przyrody;
	b) mających znaczenie dla ochrony wód i gleb;
	c) nie wpływających na prowadzoną na tych gruntach produkcję roślinną.
	Grunty na których prowadzone są plantacje drzew i krzewów owocowych lub plantacje drzew i krzewów energetycznych.
	Kępy drzew i krzewów zgłoszonych w ramach pakietów rolnośrodowiskowych.
	Terenów objętych pozostałymi formami ochrony przyrody.
8.	Nie stwierdzono uprawy w warunkach pełnego nasycenia wodą profilu glebowego, urządzenia melioracji szczególnych są drożne.
9.	Grunty orne położone na stokach o nachyleniu powyżej 20° nie są zajęte pod uprawę roślin wymagających utrzymania redlin wzdłuż stoku, lub nie jest to ugor czarny.
10.	Na gruntach ornych położonych na stokach o nachyleniu powyżej 20° prowadzona jest uprawa roślin wieloletnich z okrywą roślinną lub ściółką w międzyrzędziach, albo prowadzone metodą tarasową.
11.	Na żadnej z działek rolnych ten sam gatunek zbóż (pszenica, żyto, jęczmień, owies) nie jest uprawiany dłużej niż 3 lata.
12.	Powierzchnia TUZ/UR nie jest zmniejszona bardziej niż 10% w stosunku do procentowo wyrażonej powierzchni TUZ z roku 2005*.
13.	W przypadku nie spełniania wymogu wymienionego w punkcie poprzednim, rolnik posiada: dokumenty sprzedaży TUZ, zakupu GO, dokument ze starostwa /ARiMR zezwalający na zamianę TUZ na grunt orny lub zalesienie*.

* dotyczy przypadku gdy nadmiernemu zmniejszenia ulegnie powierzchnia w skali kraju.

Eko(logicznie) - artykuły prasowe dr Jana Klepina

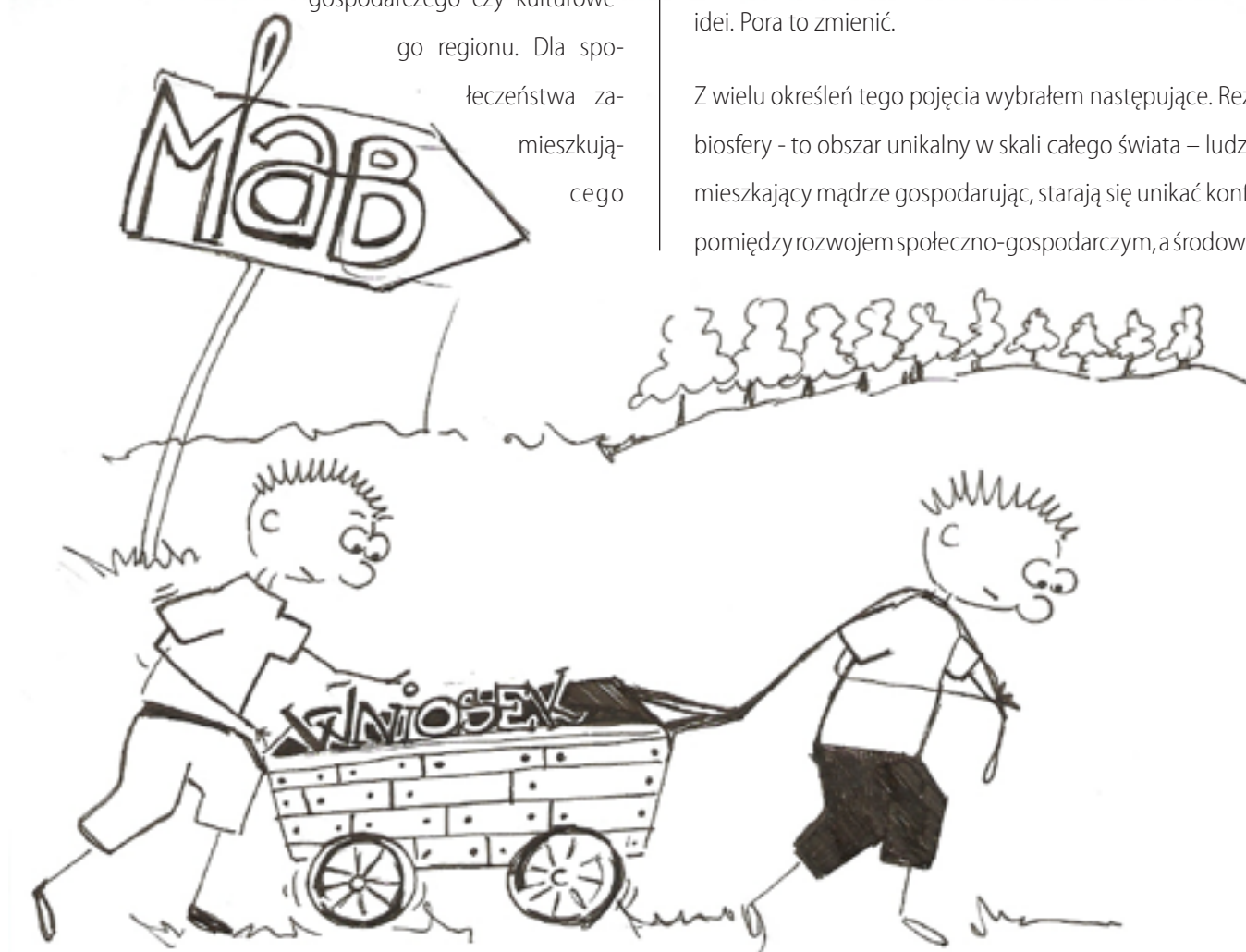
Światowy Rezerwat Biosfery

W aktywności lokalnej społeczności coraz mocniej widoczny jest wpływ integracji z Unią Europejską. W powiecie chojnickim realizatorem założeń wspólnej polityki społecznej jest Fundacja „Sandry Brdy”, która utworzona została dzięki aktywności przedstawicieli samorządów, biznesu i organizacji pozarządowych zintegrowanych wokół programu Leader+. Filozofia tego unijnego programu zakłada tworzenie lokalnego partnerstwa podejmującego zintegrowane działania zmierzające do rozwiązywania miejscowych problemów dotyczących rozwoju społecznego, gospodarczego czy kulturowego regionu. Dla społeczeństwa zamieszkującego

Bory Tucholskie ważnym elementem dalszego rozwoju jest potwierdzenie, że obszar ten ma wysokie wartości przyrodnicze i kulturowe, mierzone międzynarodową miarą. Najbardziej prestiżowe w tym zakresie będzie utworzenie Rezerwatu Biosfery na terenie Borów Tucholskich. Idea ta ma już ponad 15 letnią historię. Fundacja „Sandry Brdy” postanowiła skłonić do działania lokalną społeczność, aby wreszcie powstał Rezerwat.

O rezerwacie biosfery często mówiło się u nas w zamkniętym gronie. Przeciętny obywatel rzadko dowiadywał się o tej cennej idei. Pora to zmienić.

Z wielu określeń tego pojęcia wybrałem następujące. Rezerwat biosfery - to obszar unikalny w skali całego świata – ludzie tam mieszkający mądrze gospodarując, starają się unikać konfliktów pomiędzy rozwojem społeczno-gospodarczym, a środowiskiem

przyrodniczym i kulturowym. Tak więc rola rezerwatu biosfery nie polega wyłącznie na ochronie zasobów, ale przede wszystkim na poszukiwaniu przyjaznych dla środowiska form użytkowania zasobów przyrodniczych dla dobra lokalnej społeczności.

Do polskich rezerwatów biosfery wpisanych na listę światowych rezerwatów biosfery UNESCO należą:

- Rezerwat Biosfery „*Babia Góra*” (1977, stracił swój status w 1997, odzyskał w 2001)
 - Babiogórski Park Narodowy
- Białowiecki Rezerwat Biosfery (1977)
 - Białowiecki Park Narodowy
- Rezerwat Biosfery „*Jezioro Łuknajno*” (1977)
 - Rezerwat przyrody Jezioro Łuknajno
- Słowiński Rezerwat Biosfery (1977)
 - Słowiński Park Narodowy
- Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „*Karpaty Wschodnie*” (1992, polsko-słowacko-ukraiński)
 - Bieszczadzki Park Narodowy (Polska)
 - Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy (Polska)
 - Park Krajobrazowy Doliny Sanu (Polska)
 - Park Narodowy Połoniny wraz ze strefą otulinową (do 1997 Chroniony Krajobrazowy Obszar „*Wschodnie Karpaty*”) (Słowacja)
 - Użański Przyrodniczy Park Narodowy (dawniej rezerwat Stużycia) (Ukraina)
 - Nadsański Regionalny Park Krajobrazowy (Ukraina)
- Tatrzański Rezerwat Biosfery (1992, polsko-słowacki)
 - Tatrzański Park Narodowy (Polska)
 - Tatranský národný park (Słowacja)
- Karkonoski Rezerwat Biosfery (1992, polsko-czeski)
 - Karkonoski Park Narodowy (Polska)
 - Krkonošský národní park (KRNAP) (Czechy)
- Rezerwat Biosfery „*Puszcza Kampinoska*” (2000)
 - Kampinoski Park Narodowy z otuliną
- Rezerwat Biosfery „*Polesie Zachodnie*” (2002)
 - Poleski Park Narodowy z otuliną

Bory Tucholskie mają ogromną szansę zostać kolejnym w kraju Rezerwatem Biosfery. Aby ten cel osiągnąć, potrzebny jest wysiłek przedstawicieli samorządów mieszkańców, różnych form ochrony przyrody, podmiotów gospodarczych i organizacji pozarządowych. Wszystkich powinna łączyć jedna idea, aby po wielu latach starań uzyskać zgodę na używanie znaku MAB.

Natura 2000 - ekologia bez granic

Ustawodawstwo Unii Europejskiej nakłada na Polskę nowy, respektowany we wszystkich krajach wspólnoty, obowiązek ochrony przyrody. Polega on na prawnym wyznaczeniu, powołaniu i utrzymaniu obszarów, które tworzą europejski system ochrony przyrody o nazwie „*Natura 2000*”.

Podstawowym celem wymienionego programu jest ochrona cennych i jednocześnie zagrożonych składników różnorodności biologicznej w państwach Unii Europejskiej. Stworzenie programu „*Natura 2000*” to konieczność, ponieważ skala degradacji środowiska w niektórych państwach UE jest przerażająca. Unikalne wartości przyrodnicze naszego regionu przesądzają, że pewne jego obszary znajdą się w sieci „*Natura 2000*”.

„*Natura 2000*” ma swoje umocowanie w prawie unijnym. Podstawą budowania tej sieci są dwa akty prawne: Dyrektywa Ptasia (ochrona dzikich ptaków) z 1979 r. i Dyrektywa Siedliskowa (ochrona siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory) z 1992 r. Tworzenie takiej sieci jest obowiązkiem każdego kraju unijnego, ponieważ dyrektywy unijne mają status „twardego prawa” i muszą być przestrzegane pod groźbą sankcji finansowych. W Polsce zasady tworzenia sieci Natura 2000 określa ustawa o ochronie przyrody. Wyróżnia się dwa typy obszarów, które będą ją tworzyć: obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) i specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO). Projekt sieci obszarów Natura 2000 opracowuje minister środowiska, zasięgając przy tym opinii właściwych dla poszczególnych obszarów rad gmin. Taki projekt przekazany zostaje następnie do Komisji Europejskiej. Ten organ uznaje lub odrzuca proponowane obszary.

Natura 2000 szansa czy zagrożenie?

Planuje się włączenie niektórych obszarów naszego regionu do tworzonej sieci. Należy więc postawić pytanie o wynikające z tego faktu konsekwencje? Trzeba wyraźnie stwierdzić, że dokumenty unijne nie precyzują, jak chronić przyrodnicze wartości terenów sieci. Zasady ochrony będą precyzowane przez wskazane przez rząd podmioty. Generalnie wystarczające będzie kierowanie się zasadami zrównoważonego rozwoju. W wielu przypadkach dostatecznym działaniem ochronnym będzie świadome podtrzymywanie dotychczasowego sposobu użytkowania danego miejsca, wprowadzenie zrównoważonego rolnictwa, ograniczenie presji budownictwa i przemysłu.

Ogromne natomiast są szanse związane z przynależnością do Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000. Łatwe do ziden-

tyfikowania profity to: znakomita promocja regionu, rozwój turystyki, nowe źródła dofinansowania lokalnego rolnictwa, uprzywilejowana pozycja przy ubieganiu się o fundusze unijne.

Silną stroną naszego regionu jest środowisko przyrodnicze, warto więc wykorzystać gospodarczo atuty naszej „Małej Ojczyzny”.

Dyrektywa azotanowa

Czystość wody występującej w środowisku przyrodniczym jest obecnie jednoznacznym miernikiem przestrzegania przez zamieszkujących dany obszar ludzi uznanych standardów ekologicznych, których celem jest zachowanie i pomnażanie zasobów naturalnych. Czysta woda jest niezbędnym dla każdego, wartościowym zasobem naturalnym.

W regionie Borów Tucholskich, który słynie z bogactwa różnorodnych cieków wodnych, malowniczo wkomponowanych w krajobraz, jakość wody jest bardzo ważnym elementem czystego, „zielonego” wizerunku lokalnego rolnictwa, produkcji żywności i turystyki. Czysta woda jest więc swoistą ikoną reklamową tych terenów.

Doświadczenia krajów unijnych wskazują, że o czystości środowiska przyrodniczego, w tym o czystości wody, w znaczącym stopniu decyduje rolnictwo, a zwłaszcza stosowane w nim technologie produkcji. W krajach dawnej unijnej piętnastki błędy założeń Wspólnej Polityki Rolnej doprowadziły na początku lat dziewięćdziesiątych do wystąpienia objawów degradacji środowiska przyrodniczego. Potrzebne więc było podjęcie odpowiednich przedsięwzięć, zmierzających do zahamowania tego procesu. Troska państw unijnych o zachowanie czystości wody została legislacyjnie umocowana w Dyrektywie Azotanowej.

Prawo do i dla czystej wody

W 1991 roku Rada Komisji Europejskiej wydała Dyrektywę nr 91/676/EWG, znaną jako Dyrektywa Azotanowa. Ma ona na celu ograniczenie zanieczyszczenia wód azotem pochodzącym bezpośrednio ze źródeł rolniczych. Najczęstszą przyczyną tego typu zanieczyszczeń jest nieumiejętne stosowanie i magazynowanie nawozów naturalnych, organicznych i mineralnych.

Celem Dyrektywy jest więc zapobieganie eutrofizacji wód słodkich i morskich oraz zabezpieczenie dla ludzi zasobów wody przydatnej do spożycia.

Do polskiego prawodawstwa unormowania Dyrektywy Rady 91/676/EWG przetransponowano poprzez umieszczenie odpowiednich zapisów w ustawie o nawozach i nawożeniu oraz ustawie o Prawie Wodnym. Troska o realizację celów Dyrektywy Azotanowej widoczna jest ponadto w rozporządzeniach ministrów rolnictwa i środowiska.

Komisja Europejska i rządy poszczególnych państw członkowskich oczekują od rolnika dotrzymania standardów jakości środowiska, tak by produkcja rolnicza, niezbędna dla życia człowieka, nie wiązała się z niszczeniem życia w środowisku przyrodniczym.

Źródła zanieczyszczeń

Za wody zanieczyszczone związkami azotu ze źródeł rolniczych uznaje się wody powierzchniowe, w których zawartość azotanów wynosi 50 mg/l oraz śródlądowe wody powierzchniowe wykazujące eutrofizację. Natomiast wody zagrożone zanieczyszczeniem, to te wody podziemne i śródlądowe wody powierzchniowe, w których zawartość azotu wynosi 40-50 mg/l i wykazuje tendencję wzrostową.

Jak wcześniej zasygnalizowano źródłem zanieczyszczeń wody azotanami jest nieumiejętnie prowadzona produkcja rolna.

Azot jest najważniejszym składnikiem odżywczym dla roślin uprawnych. Stosowany w zwiększonych ilościach, przy zbilansowaniu pozostałych składników pokarmowych w sposób jednoznaczny zwiększa plonowanie roślin. Ta prosta i oczywista zależność powoduje, że rolnicy chętnie sięgają po ten spektakularny w efektach działania składnik. Niestety w wielu przypadkach aplikowanie przez rolnika azotu jest nieumiejętne, skutki tego boleśnie odczuwa środowisko, dochodzi bowiem do przenikania nadmiaru azotu do środowiska wodnego.

Najczęstsze wady stosowania przez rolników azotu to:

- *niewłaściwe ilości – niezbędne jest przestrzeganie odpowiednich dawek nawożenia. Nadmierne stosowanie nawozów mineralnych lub naturalnych grozi zanieczyszczeniem środowiska,*
- *niewłaściwe miejsca – nawozów naturalnych i mineralnych nie należy stosować w odległości mniejszej niż 20 metrów od cieków wodnych,*
- *niewłaściwy czas stosowania – nawozy zawierające azot należy stosować wyłącznie w okresie wegetacyjnym.*

Azot zawarty w nawozach może występować w różnorodnych formach (amonowa, amidowa, i azotanowa). W glebie ulega przemianom. Mikroorganizmy glebowe najczęściej przekształcają formę amonową i amidową w azotany. Jest to efekt pożądaný, gdyż większość roślin przyswaja azot właśnie w formie azotanów. Z drugiej strony właśnie ta forma jest najsłabiej zatrzymywana przez glebę (kompleks sorpcyjny), ponieważ gleba nie może trzymać jej w „zapasie”. Szczególnie słabo zatrzymują azot gleby lekkie, które przeważają na Kaszubach. Azotany łatwo ulegają wymywaniu i szybko przenikają wraz z wodą przez warstwy gleby do wód gruntowych lub są wypłukiwane do strumieni i rzek, ale gdy występują w nadmiarze powodują szereg niepożądanych następstw.

Eutrofizacja i methemoglobina

Nadmierne stężenie azotanów w wodzie pitnej zagraża bezpośrednio zdrowiu ludzi i zwierząt, a w wodach powierzchniowych mogą zakłócić równowagę biologiczną, powodując ich eutrofizację.

Eutrofizacja oznacza nadmierne wzbogacenie wód substancjami odżywczymi (związkami azotu i fosforu), które powodują przyspieszony wzrost glonów oraz roślin, a przez to niepożądane zakłócenia równowagi biologicznej między organizmami wodnymi i pogorszenie jakości wody.

Skutkami eutrofizacji są więc:

- *zakwity glonów, które mogą oddziaływać toksycznie na pozostałe organizmy żywe,*
- *nadmierny wzrost roślinności wodnej, zakłócający stosunki powietrzne w wodzie,*
- *ograniczenie różnorodności gatunków roślin, zwierząt i mikroorganizmów,*
- *niekorzystne zmiany niektórych parametrów wody (klarowność, barwa, zapach),*
- *zmniejszenie wartości rekreacyjnego użytkowania wód (wędkarstwo, turystyka),*
- *zwiększenie kosztów oczyszczania wód.*

Główne zagrożenie dla zdrowia wynikające ze spożywania wody pitnej o dużej zawartości azotanów następuje, kiedy bakterie żyjące w przewodzie pokarmowym przekształcają azotany w azotyny.

Azotany zawarte w wodzie pitnej ulegają przemianie w azotyny, a te powodują przekształcanie hemoglobiny zawartej w krwi w methemoglobinę, która nie ma zdolności przenoszenia tlenu. Wywołuje to stan znany pod nazwą methemoglobinemii, określany powszechnie syndromem sinienia niemowląt, polegający na utracie przez krew zdolności do dostarczania odpowiedniej

ilości tlenu do komórek organizmu i jest przyczyną niedotlenienia organizmu. Podwyższona zawartość azotanów w wodzie pitnej jest szczególnie groźna dla niemowląt i małych dzieci, u których wywołuje sinicę, a u osób dorosłych może przyczyniać się do rozwoju chorób nowotworowych. Wrażliwość na nadmierną ilość azotanów w wodzie wykazują również zwierzęta gospodarskie w tym szczególnie bydło, u którego objawia się to spadkiem mleczności oraz wzrostem liczby poronień.

Obszary szczególnie narażone

Dyrektywa Azotanowa wymaga, aby państwa członkowskie określiły wody powierzchniowe lub podziemne, w których stężenie azotanów przekracza lub może przekroczyć 50 mg/litr. Dla określonych w taki sposób wód państwa członkowskie muszą wyznaczyć powierzchnię ich zlewni jako obszar szczególnie narażony. Ponadto kraje unijne muszą określić słodkie wody powierzchniowe i wody przybrzeżne, które są dotknięte lub zagrożone eutrofizacją. Zlewnie wód, dla których stwierdzono, że eutrofizacja wynika w znacznym stopniu z obecności azotanów, muszą być uznawane za obszary szczególnie narażone.

Do Regionalnych Zarządów Gospodarki Wodnej należy sporządzenie wykazów wód wrażliwych na zanieczyszczenia związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszarów szczególnie narażonych, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć.

W skali kraju tereny te zajmują 2,5% powierzchni (7750 km²). Co 4 lata wody i obszary poddaje się weryfikacji (w oparciu o wyniki pomiarów dokonywanych w ramach państwowego monitoringu środowiska) w celu uwzględnienia zmian czynników nieprzewidzianych podczas ich wyznaczania.

Oceny stopnia eutrofizacji śródlądowych wód powierzchniowych, morskich wód wewnętrznych i wód przybrzeżnych dokonuje Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska. WIOŚ prowadzi również okresowe badania kontrolne jakości wód powierzchniowych i podziemnych.

W regionie powiatu chojnickiego nie wyodrębniono obszarów szczególnie narażonych, co nie oznacza, że nie mogą być one wyznaczone w ciągu najbliższych lat.

Kodeks orężem walki z azotanami

Dyrektywa Azotanowa zakłada, że podstawową metodą ograniczania zanieczyszczenia wód azotanami z rolnictwa jest przestrzeganie przez producentów rolnych zasad Dobrej Praktyki Rolniczej, które są zebrane w formie Kodeksu. Dyrektywa zaleca krajom członkowskim UE opracowanie i wdrożenie Kodeksu. Dokument ten jest opracowany z uwzględnieniem aktualnych przepisów związanych z ochroną środowiska, a szczególnie ochrony wód w Polsce.

Przestrzeganie zasad Kodeksu jest dobrowolne, ale trzeba mieć świadomość, że został on opracowany zgodnie z wymaganiami Dyrektywy Azotanowej, która jest jednym z podstawowych aktów prawnych w Unii Europejskiej w dziedzinie ochrony środowiska w odniesieniu do rolnictwa. Zasady Kodeksu powinny być przyswojone przez każdego rolnika i uznane jako obowiązujące normy etycznego postępowania względem środowiska. Im wcześniej się to stanie tym lepiej. Rolnicy muszą mieć bowiem świadomość odpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego. Ponadto, jak można łatwo zaobserwować, Wspólna Polityka Rolna UE zmierza do uzależnienia dopłat dla producentów rolnych od ich rzeczywistych starań zmierzających do zachowania lub poprawy stanu środowiska przyrodniczego.

Producenci rolni powinni również zadbać o zdobycie odpowiedniej wiedzy z zakresu nawożenia. Powiat chojnicki ma piękne wieloletnie tradycje w zakresie upowszechniania dobrych praktyk rolniczych z zakresu nawożenia. Pomocny w tym zakresie może być program komputerowy NawSald.

Woda – dziedziczne dobro

W miarę rozwoju społeczno – gospodarczego zaczyna docierać do społeczeństwa świadomość, że w dużym stopniu zależny on będzie od dostępności i jakości wody. Zmienić się więc musi nastawienie społeczeństwa do tego dobra. Od roku 2000 w prawodawstwie unijnym obowiązuje przekonanie, że „... woda nie jest produktem handlowym takim, jak każdy inny, ale raczej dziedzicznym dobrem, które musi być chronione, bronię i traktowane jako takie...”. Taki zapis można znaleźć w Ramowej Dyrektywie Wodnej – podstawowym akcie prawnym polityki wodnej Unii Europejskiej. Po przystąpieniu do Unii Europejskiej zobowiązani jesteśmy do przeniesienia ustaleń Dyrektywy ze szczebla Unii do prawodawstwa Polski. Następnie konieczne jest opracowanie i wdrożenie krajowych legislacji niższego rzędu oraz aktywne przestrzeganie i realizowanie tak przyjętych uregulowań prawnych. Wiele z nich w najbliższych latach obowiązywać będzie w rolnictwie, warto więc zapoznać się z nimi. Jest to bardzo ważne dla rolników z powiatu chojnickiego, ponieważ w wielu przypadkach pola, na których produkują żywność, otoczone są bogactwem i różnorodnością cieków wodnych.

Parlament Europejski 23 października 2000 r. uchwalił tzw. Ramową Dyrektywę Wodną (Dyrektywa 2000/60/WE), ustanawiając ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej. We wstępie tego dokumentu stwierdzono, że woda nie może być „przedmiotem komercji, ale jest dobrem ogólnym, które winno być bronię, chronione i traktowane jako dziedzictwo”. Główny cel Ramowej Dyrektywy Wodnej to osiągnięcie „dobrego stanu wód” do roku 2015. Dobry stan wód definiowany jest na podstawie takich czynników jak: ogólny stan ekologiczny, występowanie roślin i zwierząt, naturalne ukształtowanie dna i brzegów, właściwości fizyczne i chemiczne wód. Im wartości tych parametrów bliższe są naturalnym, tym lepszy jest stan wód.

W Dyrektywie pojawiło się nowe cenne podejście do znaczenia wody. Dobry stan wód oznacza bowiem nie tylko ich

czystość, ale także prawidłowe funkcjonowanie ekosystemów wodnych i mokradłowych. Według Ramowej Dyrektywy Wodnej środowisko naturalne jest równoprawnym użytkownikiem wód, takim samym jak ludność, przemysł czy rolnictwo. Taka interpretacja znaczenia wody jest cennym przejawem myślenia i działania zgodnego z zasadami zrównoważonego rozwoju, w którym równoważy się wymogi ochrony środowiska z interesami ludzi.

W Ramowej Dyrektywie Wodnej na uwagę zasługuje również wyrażone w tym dokumencie przekonanie, że ochrona i racjonalne użytkowanie wód podporządkowane powinno być zintegrowanej polityce wodnej Wspólnoty Europejskiej. Ponadto w przyjętej polityce wodnej musi być widoczne jej uspołecznienie i troska o należyty przepływ informacji wśród beneficjentów korzystających z dóbr wodnych. Powodzenie wspólnych działań uznano za zależne „od ścisłej współpracy i spójnych działań na poziomie Wspólnoty, państw członkowskich oraz społeczności lokalnych, jak również od jakości i obiegu informacji; od skuteczności konsultacji społecznych; od zaangażowania publicznego, w tym szczególnie użytkowników wód”.

Spośród innych kluczowych zapisów zawartych Ramowej Dyrektywie Wodnej na uwagę zasługuje:

- ochrona wszystkich wód powierzchniowych oraz podziemnych w aspekcie całościowym,
- zintegrowane gospodarowanie wodami w oparciu o obszary dorzeczy,
- przygraniczna współpraca sąsiadujących państw i zainteresowanych stron,
- łączne podejście dotyczące regulacji emisji i standardów jakościowych wody oraz stopniowe eliminowanie substancji szczególnie niebezpiecznych,
- redukcja oraz kontrola zanieczyszczeń pochodzących ze wszystkich źródeł;
- instrumenty ekonomiczne: analiza ekonomiczna oraz zwrot kosztów za usługi wodne w celu zrównoważonego użytkowania wody.

RDW w Polsce

Polska jako pełnoprawny członek Unii Europejskiej zobowiązana jest do uwzględnienia w obowiązującym na terenie kraju prawie zapisów Dyrektywy Wodnej.

Zostały on wprowadzone m.in. do ustawy Prawo wodne, Prawo ochrony środowiska oraz do aktów wykonawczych tych ustaw.

Dla osiągnięcia szczegółowych celów operacyjnych założonych w RDW państwa członkowskie mają ponadto obowiązek przygotowania dla wszystkich obszarów dorzeczy, znajdujących się na terytorium kraju, programów działań i planów gospodarowania wodami, dostosowanymi do lokalnych warunków.

Plany muszą zostać przedłożone Komisji Europejskiej do 2009 r., a ich wdrożenie ma nastąpić do 2015 r. Ich aktualizacja odbywać się musi co 6 lat. Państwa członkowskie przedkładają Komisji podsumowujące sprawozdania z przeprowadzonych analiz ekonomicznych oraz presji i oddziaływań, charakterystykę obszarów dorzecza, a także programy monitoringu.

Działania wynikające z planu gospodarowania wodami będą miały wpływ nie tylko na samą gospodarkę wodną, ale też na takie dziedziny jak: planowanie przestrzenne, gospodarka komunalna, przemysł, energetyka, rybołówstwo, transport i turystyka i rolnictwo.

W Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 jednym z priorytetowych działań jest poprawa stanu środowiska naturalnego i obszarów wiejskich, w ramach którego przewidziane są płatności związane z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej.

Od 2010 r. przewiduje się wsparcie dla obszarów, na których obowiązują ograniczenia w związku z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej (2000/60/WE). Pomoc wypłacana będzie beneficjentom gospodarującym na obszarach rolnych, na których obowiązują ograniczenia w związku z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej.

Powiat chojnicki, jak wcześniej wspomniano, obfituje w bogactwo różnorodnych cieków wodnych. Z pewnością wiele działań planu gospodarowania wodami obowiązywać będzie miejscowych rolników.

GMO szansa czy zagrożenie?

W ostatnich latach inżynieria genetyczna stała się najbardziej rozwojową nauką. Ogromne przyspieszenie badań naukowych w tej dyscyplinie obserwowane jest od dziesięciu lat. Ma to również przełożenie na popularność kierunków biotechnologicznych na wyższych uczelniach. Manipulacje genetyczne mają wielu zwolenników, ale równie liczne jest grono przeciwników. Niestety rzetelna dyskusja na temat inżynierii genetycznej rzadko prowadzona jest w mediach. Brakuje popularnych opracowań dotyczących skutków modyfikacji genetycznych. Powstaje więc pytanie czy inżynieria genetyczna jest szansą czy zagrożeniem dla ludzkości?

Streszczenie teorii

Informacja o budowie i funkcji każdego organizmu jest zapisana w DNA występującym w jądrze każdej komórki. Niezwykle cienkie łańcuchy DNA, o łącznej długości sięgającej kilku metrów, zbudowane są z miliardów „elementów” występujących w różnych kombinacjach. Na pewnych fragmentach nici DNA „elementy” układają się w swoiste przepisy mówiące, jak mają wyglądać białka budujące komórkę i przeprowadzające wszystkie zachodzące w niej procesy. Te „przepisy” to geny. Pozostałe fragmenty DNA służą m.in. jako włączniki i wyłączniki genów, sprawiając, że są one uruchamiane we właściwym miejscu i czasie. Od wielu lat człowiek poznawał opisywany powyżej mechanizm. Wraz z upływem czasu i doskonaleniem metod badawczych stan wiedzy zaczął pozwalać na ingerowanie w układ „elementów” oraz na sterowanie pracą włączników. W efekcie powstawać zaczęły organizmy o układach genów nie istniejących w naturze. Ponieważ zostały one wyposażone w geny przetransportowane z innych organizmów nazwano

je organizmami transgenicznymi lub zmodyfikowanymi genetycznie. Dla szybszej komunikacji językowej posługujemy się skrótem angielskiego terminu Genetically Modified Organism i mówimy po prostu o GMO.

Kuchnia GMO

Opisywane wcześniej modyfikacje można zakwalifikować do trzech grup.

W PIERWSZEJ zmieniona zostaje aktywność genów naturalnie występujących w danym organizmie. Jest to najstarsza technika modyfikacji genetycznej. W ten sposób powstała amerykańska odmiana pomidora Flavr Savr ze zmienionym dla potrzeb klientów hipermarketów genem dojrzewania pomidorów. W ten sposób wzbogacone pomidory są ciągle twarde, a więc odporne na dotykania i przewracanie.

W DRUGIEJ grupie zmiany polegają na wprowadzeniu do organizmu dodatkowych kopii własnych genów. Ten rodzaj modyfikacji stosuje się w celu przyspieszenia wzrostu zwierząt. W ten sposób zwierzę gospodarskie, na przykład świnia, szybciej i taniej przyrasta.

TRZECI sposób modyfikacji budzi najwięcej kontrowersji. Jest to poważna manipulacja. Wprowadzamy geny pochodzące z organizmu innego gatunku. Tym sposobem możemy poprzez kreowanie nietypowych nowości zadowolić znużonego klienta. W poszukiwaniu za nim producenci marchwi mogą poprosić

speców od GMO o wszczepienie do jej zasobów genetycznych genów bakłażana odpowiedzialnych za fioletową barwę. W ten sposób na rynku pojawią się fioletowe marchewki. Sukces handlowy murowany. Wszyscy przez ciekawość będą kupować ten nowy produkt. Jeżeli jednak komuś przyjdzie do głowy wkomponować do psich genów geny żmii odpowiedzialne za produkcję jadu... Takie i podobne zastosowanie inżynierii genetycznej może budzić uzasadniony niepokój.

Szansa?

Genetycznie zmodyfikowane organizmy to ogromna szansa dla rolników. To oni na co dzień obcuja z organizmami żywymi (rośliny i zwierzęta). To właśnie dla potrzeb ich gospodarstw mogą powstawać organizmy zmodyfikowane genetycznie dające wyższe plony, uzyskiwane dzięki niskim nakładom. W ten sposób rolnicy sprostają oczekiwaniom współczesnych konsumentów, którzy potrzebują dużo i taniej żywności.

Obecnie ten cel osiągamy dzięki intensywnej chemii. Stosując GMO można produkować dużo i tanio bez chemii.

Znamy już rośliny, które dzięki modyfikacji same wytwarzają białko trujące dla żerujących na nich owadów. W ten sposób unikamy wielu chemicznych zabiegów niszczących szkodniki.

Inne gatunki zmodyfikowano tak, aby nie szkodziły im preparaty chwastobójcze. Dzięki temu rolnicy nie muszą stosować wielokrotnych oprysków różnymi preparatami. Wystarczy zastosować totalny środek niszczący wszystkie rośliny z wyłączeniem uprawnej zmodyfikowanej genetycznie.

Można również poprawiać jakość produktów rolni-

czych korzystając ze zdobyczy biotechnologii. Daje ona bowiem możliwość ukierunkowania produkcji przez rośliny cennych składników. Przykładem jest tzw. „złoty ryż” zaprogramowany do wytwarzania pewnych form witaminy A. Te możliwości wykorzystywane są również w szerszym zakresie w tzw. „żywych fabrykach”. Pod tym pojęciem rozumie się organizmy roślinne lub zwierzęta, które na skutek modyfikacji genetycznych wytwarzają użyteczne dla człowieka substancje. Znane są bakterie potrafiące produkować ludzką insulinę czy też owce lub króliki wytwarzające przeciwciała czy czynniki krzepliwości krwi.

Zwolennicy GMO wskazują, że mogą one bezpośrednio pomóc w ochronie środowiska. Znane są bakterie, które są w stanie rozkładać toksyczne substancje zatruwające środowisko.

Zagrożenie?

Paradoksem jest, że po wyliczeniu tylu ekologicznych korzyści to właśnie w GMO upatruje się wiele zagrożeń dla środowiska. Istnieje bowiem teoretyczne ryzyko, że zmieniona genetycznie roślina może krzyżować się z pokrewną dziką formą i w efekcie może dojść do powstania tzw. super chwastów, które mogą opanować siedliska, zakłócając ich bioróżnorodność.

Zagrożeniem dla środowiska mogą być również „owadobójcze” rośliny transgeniczne. Ich korzenie wytwarzają toksyny, które powodować mogą zakłócenie równowagi mikrobiologicznej w glebie.

Niepokój budzi również możliwy, niekorzystny wpływ żywności GMO na ludzkie zdrowie. Specjaliści wskazują, że białka i specyficzne substancje produkowane przez te organizmy wywoływać mogą alergie.

Wskazać należy również na społeczno – ekonomiczne zagrożenia. Obecnie światowy rynek GMO kontrolowany jest przez 4 firmy. Powodować to może praktyki monopolistyczne uzależniające rolników od tych firm. Powstać mogą również problemy natury filozoficzno - etycznej. Czy powinno się przyznawać prawo własności do genów i żywych organizmów?

Podstawowe regulacje prawne z zakresu GMO w Unii Europejskiej i Polsce

Podstawowymi aktami prawnymi Unii Europejskiej regulującymi zagadnienia związane z organizmami genetycznie zmodyfikowanymi są:

- *Dyrektywa Rady z 23.04.1990 r. w sprawie zamkniętego użycia genetycznie zmodyfikowanych organizmów,*
- *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z 12.03.2001r. w sprawie zamierzonego uwalniania do środowiska organizmów genetycznie zmodyfikowanych.*
- *Dyrektywy te regulują zasady zamkniętego użycia genetycznie zmodyfikowanych organizmów i nakładają na państwa obowiązek podjęcia właściwych środków w celu uniknięcia zagrożeń, które mogłyby wywierać negatywny wpływ na zdrowie ludzi i na środowisko.*

W Polsce podstawowym aktem prawnym regulującym sprawy organizmów genetycznie zmodyfikowanych jest ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o organizmach genetycznie zmodyfikowanych (GMO). Ustawa transponuje zagadnienia odpowiednich przepisów prawa europejskiego. Normuje zasadniczą część spraw związaną z GMO, z wyłączeniem zagadnień modyfikacji genetycznych genomu ludzkiego oraz żywności i środków farmaceutycznych pochodzących z GMO, w stosunku do których stosuje się przepisy o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia oraz o środkach farmaceutycznych.

Celem ustawy o GMO jest zapewnienie bezpieczeństwa biologicznego i ochrona środowiska oraz zdrowia ludzi w związku z podjęciem działań, których przedmiotem są organizmy genetycznie zmodyfikowane.

Polska krajem wolnym

Unia Europejska jest obszarem wolnym od upraw GMO, poza nielicznymi wyjątkami upraw kukurydzy zlokalizowanych w Hiszpanii, Francji i Czechach. Unijne prawo od 2002 r. zezwala, by sprzedawać niektóre nowe produkty GMO w całej Unii.

Polska ma być krajem wolnym od organizmów zmodyfikowanych genetycznie GMO - zapowiedział minister środowiska Maciej Nowicki.

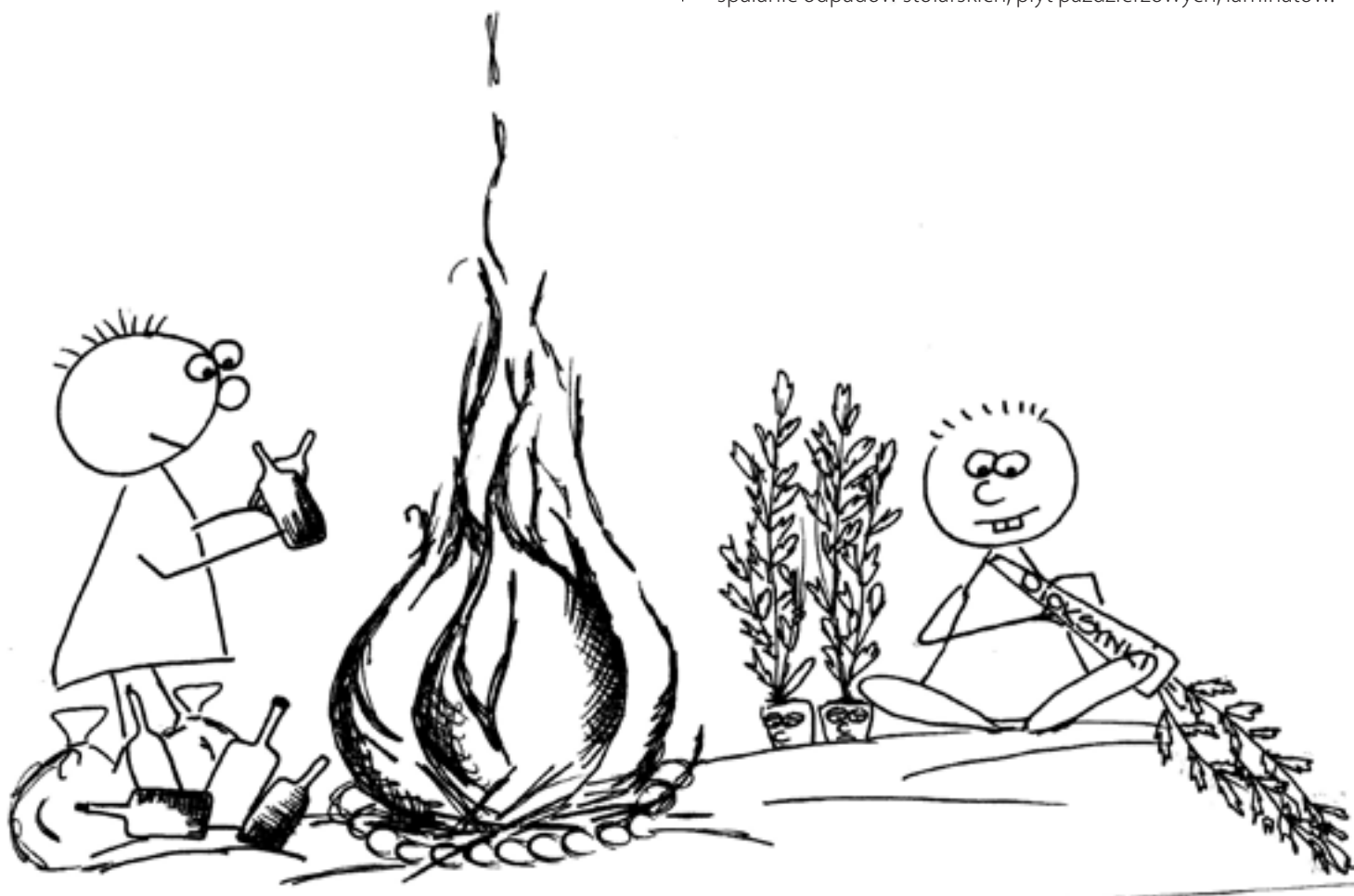
Swoje stanowisko minister uzasadnia następująco: „Chciałbym kontynuować w tej sprawie linię przyjętą przez mojego poprzednika Jana Szyszko, aby Polska była wolna od GMO. Jeśli byśmy głodowali, moglibyśmy myśleć, że podejmujemy ryzyko po to, aby nie umrzeć z głodu. Ale jeśli jest odwrotnie, mamy nadmiar żywności, to dlaczego mamy wchodzić w tak niepewny eksperyment, którego skutków dla człowieka i środowiska nikt jeszcze w tej chwili nie jest w stanie przewidzieć?”

Dioksynowy atak

Z ogromnym zaskokiem i niepokojem informuję czytelników, że w wielu miejscach naszego regionu stwierdzono emisję do atmosfery wielu niebezpiecznych substancji. Ich szczególnie duże nagromadzenie zanotowano w pobliżu domków jednorodzinnych i ogródków działkowych. Po dokładnej analizie tego zagrożenia stwierdzono, że sprawcami zatrucia środowiska są osoby palące w piecu lub ognisku odpady komunalne. Szczególnie ostrzegamy miejscową ludność przed atakiem dioksyn.

Uświadamianie palacza

Rozpalając ogień używając śmieci stajemy się producentami trucizn. Ich lista jest bardzo długa, ale postaram się nieco ją przybliżyć. Spalając butelki, folie, skaj produkujemy chlorowodór, dający w połączeniu z wodą kwas solny. Spalenie starego materaca powoduje wytwarzanie cyjanowodoru, który po połączeniu z wodą tworzy kwas pruski. Formaldehyd - powstaje poprzez spalanie odpadów stolarskich, płyt paździerzowych, laminatów.

Dobrze też wiedzieć, że przy niskotemperaturowym spalaniu tworzyw sztucznych wytwarzają się dioksyny, pochodne chloru. Jedna z nich (TCDD), uwalniana właśnie przy spalaniu, zaliczana jest do najbardziej trujących.

Tak więc paląc śmieci, powodujemy przenikanie dioksyn do naszego otoczenia. Dioksyny na trwałe wnikają w mury, w glebę, dostają się do organizmów ludzi i zwierząt. Oczywiście najbardziej zagrożeni są ci, którzy przebywają najbliżej źródła skażenia, a więc sami autorzy „oszczędnego” pozbywania się odpadów oraz najbliżsi ich sąsiedzi. Ktoś może zlekceważyć to zjawisko, twierdząc, że są to ilości mało znaczące. Aby rozwiać wątpliwości znowu sięgam po wiadomości z literatury. Stężenie dioksyn w wydobywającym się z domowych kominów dymie może wynosić 100 nanogramów/m³. Dla porównania ich dopuszczalne stężenie wynosi 0,1 nanograma/m³ (norma dla spalarni śmieci). To nie koniec dioksynowego ataku. W przyrodzie magazynem dioksyn jest gleba i osady dennie w zbiornikach wodnych. Tak więc produkty spożywcze wyprodukowane w okolicy naszpikowanej dioksynami również będą zawierać te substancje. Marchewka z ogródka palaczy śmieci to potencjalne dioksynowe menu. Nawet ryby żyjące w pozornie czystej wodzie mogą zawierać te substancje.

Dioksyny są niezwykle trwałymi związkami: w glebie rozkładają się przez lat 10; w organizmie człowieka odkładają się w tkance tłuszczowej oraz w wątrobie; powodują powstawanie chorób nowotworowych; uszkadzają system odpornościowy; niszczą ważne składniki układu hormonalnego.

Nie mam również dobrych informacji dla przyszłych mam, bowiem dioksyny, ponad wszelką wątpliwość, mogą powodować mutacje i uszkodzenia płodu. Na pocieszenie, a może ku przestrodze, dodam, że dioksyny nie należą do szybkich zabójców. W przypadku przyjęcia przez organizm człowieka wysokich dawek dioksyn, ich toksyczny wpływ na zdrowie może objawić się dopiero po kilku latach. Może i szkoda, bo gdyby zaszkodziły palaczowi śmieci w tym samym dniu moje pisanie szybciej trafiłoby do wyobraźni.

Apel

Mam nadzieję, że po przeczytaniu niniejszego artykułu powiększy się grono przeciwników spalania śmieci w domowych piecach i ogródku. Po co szkodzić swojemu zdrowiu? Po co zanieczyszczać piękne okolice Borów Tucholskich? Dodatkowym argumentem niech będzie świadomość odpowiedzialności karnej, bowiem spalanie śmieci jest prawnie zabronione. Zgodnie z art. 71 ustęp 1 Ustawy o odpadach: *kto „wbrew zakazowi termicznie przekształca odpady poza instalacjami i urządzeniami do odzysku lub unieszkodliwiania odpadów, podlega karze aresztu lub grzywny”.*

Na koniec zwracam się z apelem do Zarządów lokalnych ogródków działkowych. Może warto na ich terenie zorganizować zbiórkę odpadów, szczególnie tych plastikowych? Łatwiej będzie odeprzeć dioksynowy atak.

Spis treści

Program rolnośrodowiskowy przyjazny dla ludzi i przyrody.....	5
Pakiety programu rolnośrodowiskowego.....	6
Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone	6
Pakiet 2. Rolnictwo ekologiczne	7
Pakiet 3. Utrzymanie łąk ekstensywnych	8
Pakiet 4. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000.....	9
Pakiet 5. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000.....	9
Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie.....	17
Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie.....	18
Pakiet 8. Ochrona gleb i wód.....	20
Pakiet 9. Strefy buforowe	21
„Minimalne wymagania dotyczące stosowania nawozów i środków ochrony roślin oraz inne odpowiednie wymagania obowiązkowe”	22
Minimalne wymagania dotyczące stosowania środków ochrony roślin	23
Inne odpowiednie wymagania obowiązkowe	24
Dobra Kultura Rolna - zgodna z wymogami ochrony środowiska	25
Erozja gleby	25
Minimalne zagospodarowanie terenu odzwierciedlające warunki danego miejsca	26
Zachowanie tarasów	26
Substancja organiczna gleby.....	26
Normy dotyczące zmianowania upraw.....	27
Gospodarowanie rzyskiem (ścierniskiem).....	27
Struktura gleby.....	27
Minimalny poziom utrzymania.....	28
Gospodarowanie na obszarach prawnie chronionych.....	28
Minimalne wymagania dotyczące utrzymania zwierząt lub/i odpowiednich systemów.....	29
Ochrona trwałych użytków zielonych.....	29
Przeciwdziałanie wkraczaniu niepożądanego chwastostwa.....	29
Wymogi z zakresu dobrej kultury rolnej	30
Eko(logicznie) - artykuły prasowe dr Jana Klepina.....	31
Światowy Rezerwat Biosfery.....	31
Natura 2000 - ekologia bez granic	32
Dyrektywa azotanowa	33
Woda – dziedziczne dobro	37
GMO szansa czy zagrożenie?	38
Podstawowe regulacje prawne z zakresu GMO w Unii Europejskiej i Polsce.....	40
Dioksynowy atak	41

Krajowy Program Rolnośrodowiskowy jest obowiązkowym instrumentem Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) w całości finansowanym ze środków publicznych. Jego realizacja w latach 2007 - 2013 ma się przyczynić do zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Będzie wdrażany w całym kraju, obejmie gospodarstwa rolne. Zasadniczym celem Programu jest zachęcenie rolników do ochrony środowiska i przyrody w swoim gospodarstwie rolnym, poprzez stosowanie metod, które wykraczają poza zwykłą dobrą praktykę rolniczą.

WOJEWÓDZKI FUNDUSZ
OCHRONY ŚRODOWISKA
I GOSPODARKI WODNEJ
W GDAŃSKU

Fundacja Lokalna Grupa Działania „Sandry Brdy”

ul. 31 Stycznia 56a; 89 - 600 Chojnice
Wszechnica Chojnicka

ul. Wysoka 3; 89 - 600 Chojnice

tel. 052 39 77 964, tel. 052 397 21 29, fax 052 397 35 59

www.sandrybrdy.pl; biuro@sandrybrdy.pl